

2284

సాహిత్యం

భారతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 3

రాజమహేంద్రవరము 16-10-1980

సంచిక 24

—* ఈ సంచికలో *—

- 1) కృష్ణశాస్త్రి భావ (నా) శిల్పము.
- 2) శివశంకరులు - కవిప్రియ.
- 3) మత్తకోకిల (గేయ), తెలుగు వెలుగు (పద్య)
- 4) ప్రేమ్చంద్ 'గోదాన్'.
- 5) మార్పు - తీర్పు (పద్య)
- 6) అన్నమయ్య సంకీర్తనములు - శృంగార రసపోషణము.
- 7) 'అభినవ రామకృష్ణ' అద్దేపల్లివారి కవితాహాసము 'ఋతుహాసము'.
- 8) 'చాణక్య నీతిదర్పణము'.
- 9) మా (నవ) లీల. (పద్య)

1—11—1980 వార్షిక సంచికలో సాహిత్య సృష్టి ప్రేరణ, నష్టరామరూపకములు, సారంగధరుని కథ - ఒక పరిశీలన, వద్యం విలువ, ఆంధ్రసాహిత్యము-హాస్యరసము, వసుచరిత్ర నాటకీయత, భైరవుని కవితాకళ, అవరగారము సంగమేశ్వరశాస్త్రి, కాలిదాసు వర్ణనాపై చిత్రి, కవుల కలాలలో కలహాస మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా :

సంవత్సరమునకు రు. 12—00.

అర్థ సంవత్సరమునకు రు. 6—00.

విడితూలి 60 పై

వార్షిక సంచిక రూ 1-50

* వార్షిక సంఘిక *

నవంబరు 1 వ తేదీని వెలువడే సమాలోచన సంఘిక ప్రత్యేక రచనలతో వార్షిక సంఘికగా వెలువడును. రచయితలు సహృదయతతో సహకరింపఁ గోరిక.

వార్షిక సంఘిక విడిప్రతి మూల్యము రు. 1-50 ఉండును.

* చదువరులకు *

పరిస్థితుల ప్రాబల్యంవల్ల సమాలోచన సంవత్సర చందా రు. 12-00 లకు, విడిసంఘిక షేర్స్ 60 పైసలకు నవంబరు 1 నుండి హెచ్చింపవలసి యుండును. నవంబరు 1 లోగా చందాదార్లుగా చేరిన వారికి పూర్వపు 10 రు॥ లు.

2284

1 వ సంపుటము వాల్క్యాములు అయిపోయినవి. రెండవ సంపుటము కొలది ప్రతులు ఉన్నవి నవంబరు 1 తరువాత మూడవ సంపుటము హాఫ్ క్యాలికో బైండుతో సప్లయ చేయబడును. పోస్టేజీతో సహా వాల్క్యాము వెల రు. 20 లు ఎం. ఓ. చేయవలయును. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

— సంపాదకుడు

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు, బులుసు సీతారామశాస్త్రి,

రిటైర్డ్ తెలుగు లెక్చరరు, వి. టి. కె. కాలేజీ,

6-8-7, ఇన్నీసు పేట (త్యాగరాజనగర్), రాజమండ్రి-1.

సాహిత్యం

భారతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 3

రాజమహేంద్రవరము 16-10-1980

సంచిక 24

—* ఈ సంచికలో *—

- 1) కృష్ణశాస్త్రి భావ (నా) శిల్పము.
- 2) శివశంకరులు - కవిప్రియ.
- 3) మత్తకోకిల (గేయ), తెలుగు వెలుగు (పద్య)
- 4) ప్రేమ్చంద్ 'గోదాన్'.
- 5) మార్పు - తీర్పు (పద్య)
- 6) అన్నమయ్య సంకీర్తనములు - శృంగార రసపోషణము.
- 7) 'అభినవ రామకృష్ణ' అద్దేపల్లివారి కవితాహాసము 'ఋతుహాసము'.
- 8) 'చాణక్య నీతిదర్పణము'.
- 9) మా (నవ) లీల. (పద్య)

—11—1980 వార్షిక సంచికలో సాహిత్య సృష్టి ప్రేరణ, నష్టరామరూపకములు, సారంగధరుని కథ - ఒక పరిశీలన, వద్యం విలువ, ఆంధ్రసాహిత్యము-హాస్యరసము, వసుచరిత్ర నాటకీయత, ధైరవుని కవితాకళ, అఖరగౌతమ సంగమేశ్వరశాస్త్రి, కాలిదాసు వర్ణనావైచిత్ర్యం, కవుల కలాలలో కలహాస మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా :

సంవత్సరమునకు రు. 12—00.

అర్థ సంవత్సరమునకు రు. 6—50.

విజ్ఞప్తి 60 పై.

వార్షిక సంచిక రూ 1-50

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

సంపుటము 8

రాజమహేంద్రవరము 16-10-1980

సంచిక 24

కృష్ణ శాస్త్రి భావ [నా] శిల్పము

— శ్రీ ధూళిపాళ అగ్రసోమయాజి, బి. ఏ.

‘కాకః కృష్ణః పికః కృష్ణః
కోభేదః పికః కాకయోః
వసంతకాలే సంప్రాప్తే
కాకః కాకః పికః పికః’

కాక కోకిలలకు ఈ విధంగా శ్లేషం చెప్పబడింది. సాధారణంగా రూపురేఖలలో కాక కోకిలల కి భేదమే. అయినప్పటికీ వసంతకాలం వచ్చింది అంటే కాక ముయొక్క అసలు బండారం కాస్తా బయటపడుతుంది. నిజంకూడానూ! వసంతం భువిలో వచ్చిందీ అంటే కోకిల గళాన్ని ఆపడం కష్టమే! అది దాని ధర్మం గూడానూ! కోకిల సాధారణంగా ఆకులలో పువ్వులలో దాగుచూ వగరు వగరు లేమావి చిగురులు మేసి శ్రావ్యంగా కుహూ కుహూ రవములను లోకమునందంతటా మాస్మోగిస్తూకూస్తూఉంటుంది. అలాగే కృష్ణశాస్త్రిగారి పేరు వినిపించినంతనే మనకు గుర్తుకువచ్చేవి ఆ ఆకులూ పువ్వులూ-నునులేత రెమ్మలూ! అలాగే ఆయన గూడా ఆకుల పువ్వుల దాగుచూ భావ గీతాలే కలహజితములు కాగా కుహూకుహూ రవములతో శ్రావ్యమైన కవితాగానాన్ని లోకంలో మాస్మోగించారు. అనడంలో అతిశయోక్తి ఏ మాత్రంలేదు. అట్టి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి

గారు అనే భావకోకిల ‘నాకీక ఆమని లేదీ భువిలో’ అని తలంచి కలవిహంగమ పక్షముల లేలియాడుచూ విహాయన పథమును బట్టి తాదకామణులలో తానొక తారయై మాయమైనారు. నిజానికి వారు ఆశించినట్లుగనే ఆకులలో పువ్వులలో దాగిపోయాడేమో!

‘శ్రావ్య కాటిల్య కల్పిత కఠిన దాస్య శృంఖలములు తమంతనే చెదరిపోవ గగనతలము మాస్మోగ గ కంఠమెత్తి జగము నిండ స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు’

అని ఆత్మాశ్రయ కవితకే జీవంపోసి స్వేచ్ఛాగానఝరులను సురుచిర సుంద కోన్నత వికుద్ధ మహద్భుత భావశక్తితో భవ్యభారతీ రమణీయ పద సహజ జీవ నమ్మనఁ బ్రకాశింపఁజేసిన యపర భగీ రథుఁడు మన దేవులపల్లి వేంకట కృష్ణ శాస్త్రిగారు. వారి ‘కృష్ణపక్షం’ అనే కావ్య సహజంలో క్రిడా మగాళమై విహరించి నేను గ్రహించిన కవితాతంతు వులఁ గొన్నింటిని జవి మాపుటకు ప్రయత్నింతును.

కృష్ణశాస్త్రిగారిరచనలో మకుటాయ మాన మైన దీకృష్ణపక్షకావ్యము. అసలు

కావ్యం అనే దానికి వారిచ్చిన నిర్వచనము.

‘ఊపి ఊపి మనసు నొక్కొక్క వేదన కావ్యమాను మరియు గాన మాను’

అని తమ ‘పల్లకీ’ కావ్యంలో తెలియజేసినట్లుగా ఈకృష్ణపక్ష కావ్యంగూడా కవిహృదయ ప్రదర్శన రూపమైన ఒక దృశ్యము లాంటిది. ఇందులో వేంకటలున్నాయి. వేదన లున్నాయి. కవిది తీరని చిచ్చు-తీరిని తృప్తి అని వారే చెప్పుకున్నారు గూడా. అట్టి ఈ కావ్యంలోని భావనాశిల్పము నించుకంత పరిశీలించి ఒండు రెండు ఉదాహరణములను గైకొందము. స్వేచ్ఛాగానము అనే ఖండికలో...

‘యుగయుగంబుల నీశ్వర యోధులగుచు స్వేచ్ఛకై ప్రాణసుమము లర్పించు వారి ఆమల జీవిత ఫలము ధన్యతనుగాంచ జగమునిండ స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు’

అన్నారు. ఆ విధంగానే నమ జీవితాన్ని అర్పించుకున్నారుకూడా! ‘వలసె విషమైన తుచ్చ జీవనము విషము’ అని అసలైన ప్రేమతత్వాన్ని తెలియజేశారు. ‘నా వియలతోట’ అనే ఖండికలో ఒక్క ఉదాహరణము. ఇది కృష్ణశాస్త్రిగారి

ఊహాశాలితను పట్టుచూపుతుంది. వారి విరులతోటలో ఒక్కపవడపు గులాబి మొక్కను పెంచారట. దానికి వర్షం కావాలిగా! వారి ప్రణయ జీవనమే ఆ వర్షమట! సరే! ఆదృష్టం కండింది. మారాకూ తొడిగింది. పైగా మొగ్గగా పువ్వుగా మారింది కూడా! ఆ పువ్వుతానూ పరస్పరిమూ చూచుకుంటూకాలం వెళ్ళబచ్చారట! రోజులు అన్నీ ఒకలా ఉండగా! సరే! ఇంతవరకూ కథ 'కామెడీ' లోనే నడిచింది అక్కడంటారు మన కవీంద్రులు. చూడండి ఈ క్రింది పద్య ప్రసూనము.

ఎట్టు లని దాపురించెనో యే మి యంత
నాకు సందుల త్రోవల నల్లదిగియె
నొక్క క్రూరార్క కిరణమ్ముఁడర్చి వారి
నా గులాబి సోలయు తూలి నన్ను వీడె.

అంటారు. ఎంతటి భావనాశక్తి! ఆ తేటగీతిలోని ఎత్తుగడలూ, దింపుగడలూ ఒక్కసారి పరిశీలిద్దాం. ఇందులో మన కవి ఆ క్రూర అర్క కిరణముయొక్క ధాటిని ఆక్షర విన్యాసంలో ప్రదర్శించారు. అర్కకిరణముల ధాటికి ఆ గులాబి సోలిపోయినట్లుగ నే నాల్గవపాదం అర్కగణం వలన ఆ 'గులాబి' అనే పదంగూడా విరిగిపోయింది. అయి వరుసగా నడచిన వగణములు ఆగులాబి సోలినరీతిని వ్యక్తం చేస్తున్నాయి. తరువాత ఆగులాబి సోలినందులకు కారణం వ్యక్తం చేశాయి కోయిల మరియు మందపవనము. ఎంతటి అపూర్వ కల్పన! సాధారణంగా మన కవులకి లోకువైన పద్యం తేటగీతి. అట్టి చిన్నిపద్యంలో ఎంత భావాన్ని ప్రదర్శించాలోకదా! ఒక చిత్తువును మన కళ్ళముం దుంచారేమో! పరిశీలింతురు గాక!

ఇక 'నాకమరణమ్ము' అనే ఖండికలో మరణం అనేటూ వండిది లేతనుడియట! తుది మొదలు కానరా నట్టి మహాంధకార

కలుషిత కృష్ణపక్షంపువీధియట! అట్టి మారాన్ని తాము కోరలే దట! ఎందుకో తెలుసా? అందులో స్వార్థం ఏ మాత్రం లేదు. ఈ విషయంలో వారి సమర్థనను తిలకిద్దాం.

కరముకరమన కీలిచి కలసి మెలసి
మన్న సహధర్మచాణి మధుర మధుర
మూర్తి, ప్రియురాలు, సఖురాలు పూర్ణరాగ
కలిత, నామఃఖ మసుపుతే తొలగిపోవ
వీడిపోవు నేమో యను వెరపువలన
నాకు మరణమ్ము వల దని నాను.

చివరికి 'ఏను మరణించుచున్నాను' అంటారు మరో ఖండికలో. దానికి కారణం. ఎన్నిఎన్ని నిశ్వాసము లెగినవియో' ఎవరి కరుక. ఇదే సందర్భంలో ఆయనంటారు. 'నాకోరకు చెమ్మగిల నయనమ్ము లేదు' అంటూ బాధపడితారు నిజానికి ఆ సందర్భంలో

ఇదియె నాచితి, పేర్చితి నేనె దీని
వదలిపోని నాయవసాన వాంఛ గాగ;
వడకని కరాల రగులుచు దుడుకు నిచ్చు
లాలనల సంత నునీగాగ కాలు త్రుటిసె!
అలయు వాతెర యూర్పు గాలులుకదల్చి
లేపు నంతె నా క స్థల రెగమంట...

అంటారు. నిజానికి పైపద్యాలు పన్ను పాఠకులు కన్నీగు కార్చని వారయండరేమో! చెమ్మగిల్లని నయన ముండదేమో!

చివరిగా 'అశ్వేషణము' అనే ఖండికలోని ఒక సీస పద్యాన్ని పరిశీలిస్తే కృష్ణ శాస్త్రిగారి ఊహావైభవం, మ సులు దోహదమంటుంది ఆ పద్య పిది.

ఎలదేటి చిరుపాట సెలయేటి కెరటాలఁ

బడిపోవు విరిక న్నెవలపు నోరె
తీయి మల్లెపూదేసె సోనల్పపైని
తూగాను తలిరాకు దోసెవోరె

తొలిప్రాద్దు తెమ్మెరత్రోకలో పయమై
పరువెత్తు కోయిల పాటవోరె
వెల్లవలె పారు వెలది వెన్నెలలోన
మునిగిపోయిన మబ్బునుకవోరె
చిరుత నొలకరి వానగా చిన్నిసోనగ
పొంగిపొరలేడు కాల్యగా నింగి కెగయు
కడలిగా పిల్లగ్రోవిని వెడలు వింత
తీయదనమల లీనమై పోయె నెడద.

పై పద్యంలో కృష్ణశాస్త్రి భావ ప్రవాహం చక్కని గమకంతోనడిచింది. వర్ణించెను వస్తువు పిల్లగ్రోవినుండి వెడలు తీయదనము. పద్యం ఎత్తుగడను పరిశీలిస్తే నిజాని కీ పద్యం మురళిపై వాయింపడానికి ఎంతో అనువుగా ఉంటుంది. అంతవరకూ ఎందుకు? మొదటి పాదం చదివితే చాలు! ఆ మురళి నినాదం మన సుకి తగలక మాన దేమో! సగణము ఆపయిలఘువుతోనడచిన భావప్రవాహం ఆ మాధుర్యం అనుభవింపఁ జేస్తుంది. అలాగే రెండవ పాదంనుంచీ ఆలయకు అనుకూలంగా గణాలని సమకూర్చారు. ఇదికేవలం సీస పద్యంగా చదివితే ఆ భావం అందదేమో! బహుశః శాస్త్రిగారి 'తిరుప్పావు' లోని సంగీత లవారి ఒక్కవారి గుర్తుకు వచ్చిందేమో! అని ఊహా మాత్రమే!

ఈ విధంగా కృష్ణశాస్త్రిగారు భావ కవితా కూడికములు వెల్లిక్కి పక్షిగా మధుపముగా, చందమామగా, ఆకులో ఆకుగా ఆలరుగా, చిగురాకుగా, పాటగా ఆడుకుడుగునాదోబూచులాడుతూ కృష్ణ పక్షువు త్రోవలబట్టివోయి ఆ సర్వేశ్వరు హస్త జలజ యుక్తమున హాయిగా విశ్రాంతి నొందుచున్నారు. అట్టి మహా నీయుని కివే నాదోఃపుటాంజలులు—

శివశంకరులు - కవిప్రియ

(గత సంచిక తరువాయి)

- శ్రీమతి కె. వి. శ్రీరంగనాయకి, ఎం. ఏ.

ప్రథమ రంగం

కవిప్రియ యామినీ పాళికావయస్య యగు కేరళిక సంభాషించుటతో ప్రారంభం అవుతుంది.

“అన్యభావము వీడి యేకాగ్రమ వయి పారవశ్యముచే గురుసాదపద్య యుగంపై వ్రారి సంశ్లేష మొందకుండ మసలె దేటికి అటునిటు మానసంబు.”

యామిని ఈపద్యం రచించు సమయానికి నాలుగు నెలల చదువు పూర్తయింది. కవిత్వం చెప్పటానికి ఉత్సుకురాలైంది. యామినికి సరసకవితా ప్రవీణత కలిగి నప్పటినుండీ తన హృదయం ఏమూర్తిపై లగ్నమైందో ఆ మూర్తి నే భావించి కవిత్వాన్ని చెప్పింది. ఇట్లు చెప్పడంలోకాను భవసిద్ధం. యామిని బిల్వణభట్టునందు తన మనస్సునగల అవస్థలను వర్ణించింది. యామిని కోరిక ఇది.

‘కరగి పోసిన బంగారు కాంతిమీరు దేశిక మహాశయు పవిత్ర దివ్యగాత్ర యష్టియూతగ నెగబ్రాకి అంతరిక్ష విగ్రహమువోలె నుండవే వెరిమనస’

దీనిని విని కేరళిక ఇందలి అంతరార్థ మేమోకాని అనిసి. ట్టుల నోచదు. ఎంచి చూడగా బిల్వణార్యు డేమి తలచునో అని ప్రశ్నార్థకంగా చూస్తూ ఇలా అంది.

కావచ్చునె గురస్తోత్రము గానె బహిరంగముగ పద్యము లరయ ననురాగము తోచవే అనున్యాత్రముగా?

యామిని ప్రేమకాదు. భక్తి యనుకొన రాదా? అన్నది. దానికి కేరళిక

అదిలో అనురాగ మందురు

అవల దానిని భక్తి యందురు

ఇంతలోనే యెదిగి పైమె

టైక్కిపోయె చలీ!

అని యామిని వ్యాఖ్యానించి బుజం తట్టింది. యామిని బిల్వణుని అభిప్రాయం తెలిసికోవలసి కేరళికతో నేను వారివద్ద పద్యాలు చదివేటప్పుడు నీవు నాకు కనపడవద్దని ప్రార్థించింది. ఈ సమయంలోనే బిల్వణకవి ప్రవేశించాడు. సమస్కారాలు జరిగాయి. ఈ సమయంలో పాతం ప్రవచించడానికి ఏ మహాకవి గ్రంథాలు తెచ్చావు? రాకుమారీ! అని చేయి చాపాడు. యామిని చేతిలో ఆమె అనిబద్ధకావ్యం వ్రాసుకొను నుండర గ్రంథ మంది.

అందలి పద్యాలు కన్నులతోనే పఠించి ఆమె కిచ్చి యామిని కవయిత్రి అయింది. ఈ పద్యా లెప్పుడు రచించిందనగా ఆమె సమాధానం చెప్పింది.

గతరాత్రి పానుపుమీద కరుండ కామదీకాంతి వాతాయనం వెంటవచ్చి నా తనవును పొందురపటవాసభూతితో ముంచెల్లింది. అప్పుడు గడియలు దాటి నాయి కాని కనులు మూతపడలేదు. ఆ గగనహంసాన్ని వీక్షిస్తుండగా దానిలో మియొక్క ఆస్యబింబు గోచరించింది.

అప్రయత్నంగా నా ముఖంనుండి ఈ ఖండకావ్యం వెలువడింది. దీనిని నే నెప్పుడు రచించానో తెలియలేదు అంది. కవి పద్యాలు చదివి మెచ్చుకొన్నాడు.

కానీ అందలి అనురాగాన్ని గ్రహించి నట్లు అభివ్యక్తం చేయలేదు. “...కావ్య వస్తువుగ! వెలయదె ధిషణలో విషయాం తరమ్ము”? అన్నాడు. యామిని “స్ఫురి యింపకుండుటే శుభదాయకమ్ము” అంది. యామిని తలవంచుకొని దేవతా స్తవం కన్నా దేశిక స్తవం గ్రంథంలో ఉండటం కళ్యాణదాయి అంది. బిల్వణకవి ఆమాట అంగీకరించి, అభినవసిద్ధాంతం ఆవిర్భవించిందని నవ్వాడు. అభినవసిద్ధాంత మంటే శ్రాత్ర సిద్ధాంతమనీ, అభినవగుప్త పాదాచార్యుల సిద్ధాంతమనీ శ్రీ శివశంకరుల అభిప్రాయం.

తరువాత యామిని కాళ్ళిగు చూడాలని కోరగా “నీవు అనురంభంపశ్యవు. కావున అంతఃపురం విడిచిపెట్టి రారాడు” కావున నీ తల్లిదండ్రుల గూజ్జతో “రాజ పుత్రుని, మహామోధుని, రాణి వయ్యదవు” అనగా యామిని రాజపుత్రుడన్నను వివాహ మన్నను నాకు కోరిక లేదు. నేను నిశ్చే వివాహమాడతాను. నామాట నమ్ము మనెను. బిల్వణుడు యామినికి ఎటువంటి వరుడు కావాలో అని ఏ విశేషణద్వయాన్ని వాడాడో కానో నే ‘గురుమహారాజ’! అని సంబోధించింది.

అపు డత డాలోంచి జ్యోతిషం కూడా చెప్పాడు. “నాకు కార్తంతికులు శీఘ్రకాలంలో ఏదో ఒక పెద్దగండ మవీ ఆతరువాత ఊహల కందరాని గొప్ప మంగళం చేకూరుననీ, చెప్పారు” అని ఈ మాట వినగానే యామిని ముఖంలో వివిధ భావాలు. అవస్థలు పరిభ్రమించాయి ఆతడు గెండుమాసములు పరిభ్రమించి వత్తు ననగా యామిని ఏ మాత్రం ఒప్పుకోలేదు. పైపెచ్చు మీ ప్రయోగియ్యరాలు మీ “గళవళ మాల” వాడనీయ నని అభయంకూడ చెప్పింది.

అసమయంలో చుర్గుపాటుడు, కోటి పాలుడు వచ్చి యామినికి విద్యాపరీక్ష జరుగుతుం దని తెలియచేస్తాడు. ఇది ప్రథమరంగంలోనివిషయం. ఇక రెండవ రంగంలోని విషయం.

రం డ వ రం గం

సప్తావసీ ప్రాసాదంలో ఉండగా కవి వాతాయనం నుండి చంద్రబింబాన్ని చూసి మృదుమధురంగా

“మారనారాచ నిస్సాణ

కాణోపల మి వోదితమ్ |

యామినీ కామినీ కర్ణ

కుండలం చంద్రమండలమ్ ||”

రాత్రివేళ బిల్వణకవిమందిరానికి రాదల చిన యామినికి యామినీ శబ్దోచ్ఛారణము మంచి అవకాశాన్ని కలిగించింది. తలుపు గడియవేసి వచ్చిన యామినిని చూచి నీవేల వచ్చితి వనగా నాపేరు వినబడి వచ్చాను అని సమాధానం చెప్పింది.

కవి ఆనాడు తాను వ్రాసిన పద్యాలు చదువుతున్నానని పల్కగా వినిపింపు మని ప్రార్థించింది. కవి వినిపింపగా విని ‘పురందర దిగంగనా

శ్రీకణకుండలం మండలమ్ |

యామినీ కామినీ కర్ణకుండలం”

ఈరెంటినీ పరిచూచి గురువులకు తరుణీ కుండలాల మీద ఉత్సుకత గావున గ్రహింపు మని తన కర్ణకుండలాలు తీసి యివ్వబోయింది. ఈకల్పన ఆ కవికిని కవి ప్రియకును సమర్థమై సుకుమారంగా నొదిగింది.

కవి పద్యాలను వినిపించాడు. యామిని వ్రాసికొంటా ననగా కవి వారించి వెడలి పొమ్మన్నాడు. నేనువచ్చింది నాపద్యాలు వినిపించటానికి గూఢచూర్గాన వచ్చాను అని బదులుచెప్పినా కవికతినరీతి వెడలి పొమ్మన్నాడు. ఎట్టకేలకు కవి శిష్యురాలి పద్యాలను వినటానికి అంగీకరిస్తాడు. నివర్ణకంపై కూర్చొని యామిని పద్యాలు

వినిపిస్తుంది. కవి శిష్యురాలిరచనా విధా నాన్ని మెచ్చి పొద్దుపోయింది పొమ్మ న్నాడు.

యామిని నాల్గడుగులువేసి వెనక్కు తిరిగి తనకు గలిగిన సంశయాన్ని వివరింపు మనగా; ఆమె కామసూత్రాల్ని చదువు తున్న దని గ్రహించి వివాహపూర్వం వ ద్దని మృదువుగా మందలించాడు. దీని ఫలితం పునః పరిష్కారం. పరిణమానంత రం సూత్రపతనఫలం జ్ఞాత సమ్మోహచర్చిత చర్చణం.

బ్రాహ్మణుల వాక్కు పరుషమనియు హృదయం నవనీత మనియు పూర్వకపులు నిర్వచింపగా ఈకవి సార్వభౌములు బ్రాహ్మణకవివాక్కు బిల్వణునివాక్కు మధువు నధఃకరిస్తుంది. హృదయం వజ్రం కన్నా కఠినంగా ఉంటుంది. (అనురాగ విషయంలో) అన్నారు. బిల్వణుడు ఇలా సమాధానం చెప్పాడు.

స్త్రీల హృదయాలవలె మాహృద యాలు శిష్యురాండ్రపై మాత్రం కఠి నంగా బ్రాహ్మణులకు... అని నేనునైస్థిక బ్రహ్మచారిని కాను. నేను నీ అనురక్తిని గ్రహించాను. కాని నీ వసూర్యంపశ్య వై న రాకుమారివి. అన్యలు చూచిన బాగుండదు వెడలిపా మ్మన్నాడు.

అప్పుడు యామిని తన ప్రీతిని కార్య రూపాన వ్యక్తంచేస్తూ జాలిగా తనను అంగీకరింపు మని వేడుకుంది. అప్పుడు కవి నీప్రేమ నిష్కల్మషమే. కాని లోకంలో శిష్యురాలికి వలపు తలకకించి కలలోవేసికొన్నా డని అప్రతిష్ఠ వస్తు దని సందేహించా నన్నాడు. అప్పుడు యామిని ప్రతిజ్ఞాపూర్వకంగా ఇలా అంది.

‘శివశివా మీరేమి చేసినారలు స్వామి గాఢరక్తిని స్వయంగాహమ్మ చేసినది యామినీదేవియే యకు దైవతము సాక్షి’

అని వారి వివాహ విషయానికి కూడ ఉపాయాన్ని చెప్పింది. నేను చాల తొందరగా మాతల్లితో జెప్పి సమ్మతింప చేసి ఆమెచే మన మనోరథమును నాతం డ్రీకి చెప్పింతును. తండ్రికూడ ఒప్పు కొను నని పల్కుతుంది. ఇన్నివిధాల భయాన్ని తీర్చినా కవి అనుమానిస్తు న్నాడు. అప్పుడు యామినికి కోపం వచ్చింది. వెంటనే మరల కవి అనున యింప వలసి వచ్చింది. అప్పుడు కాశ్మీర మధుర సుకుమారంగా యామినీ తీక్షణ కటాక్ష పాత వ్రణాలకు బోషధాన్ని ఉపదేశించాడు.

“ఇందీవరాక్షి తవతీక్షణ కటాక్షబాణ పాతక్రణ ద్వితయ మావధ మేత దేవ ఏకం త్వదీయ మధురాధర పాన మన్యత్ త్వత్తుంగ పీనకుచ కుంకుమ...”

యామినీ వల్లభ సన్నిధానముననే యామినీవల్లభులకు పరస్పరపాణిగ్రహణం జరిగింది. ఇప్పుడు యామినికి సిగ్గువచ్చింది.

“నేదం ముఖం మృగవిముక్త శశాంక బింబం

నేమా స్తనా వమృతపూరిత హేమకుంభా! నై వాలకావలి రియం మదనాస్త్రకాలా నై వేద మక్షీయుగలం నిగలం హి యూనామ్ ||

ప్రతి పదం రసస్యందిగా కవి ప్రియ మైంది ఈ రూపకానికి దగ్ధనీయతను శ్రీ శివశంకరులు మనోహరంగా చిత్రిం చారు. ఇక మూడవ రంగాన్ని పరిశీ లిద్దాం.

మూ డ వ రం గ ము

కవి సాయంకాలం పాతకాలాభవ నంలో ఇటు అటు తిరుగుతూ తమ మధుర స్మృతులను స్మరిస్తుంటాడు. అప్పుడు యామిని ప్రవేశించి అస్సుటాక్షరాలలో ఆర్ధనిమిలితనేత్రుడై స్మరించటం గమ నించి ప్రశ్నిస్తుంది. ఆమె ప్రవేశించటం ఉచితం. అనుగుణమైన సంభాషణ కోత

నడచిన తరువాత సభలో చదువకలసిన
పద్యాలను సరిచూచి

“శిష్యురాలికి శుభజయస్థిరస్తు
ప్రణామకాంతకు మంగళప్రార్థన”

అని దీవిస్తాడు.

ఇంతలో కోటిపాడు, రాజు, అమా
త్యుడు, రాజగురువు పనిస్తారు. ఉచిత
మర్యాదలు నడచిన తరువాత యామిని
తాను వ్రాసిన పద్యాలను వినిపిస్తుంది.

యామినీదేవి గురుచరిత్రను వ్రాయట
శ్రీ శివశంకరుల ప్రజ్ఞాసమున్నేషం. విక్ర
మాంకదేవ చరిత్రలోని 18వ పద్యంలోని
బిల్వణచరిత్రే ఇందు అనూదితిమై.
సాహితీమర్మజ్ఞులైన చక్రవర్తులు గాన
కవిప్రియను రిసోడితంగా నిశ్చించారు.

కవిప్రియ కావ్యగానం చేస్తున్న సమ
యంలో కవి ఆశ్చర్య, ఆనందా భావ
ములను చక్కగా పరిపోషించారు. ఇట్లు
భావ శబలతను వర్ణించినవాడు ఈ
యుగంలో చాల తక్కువమంది యని
చెప్పవచ్చును.

తరువాత సభ్యుల కోరికపై కవి తాను
వ్రాసిన పద్యాలను చదివి వినిపిస్తాడు.
అంతట రాజు కవిని విద్యాపతిని చేసి
సత్కరిస్తాడు. ఆ సత్కారం యామినీ
దేవి హస్తం ద్వారా జరుగుతుంది.

అనగా బిల్వణకవిని విద్యాపతిని చేసి
నట్లు ముక్తాహారాన్ని సభలో యామినీచే
బిల్వణకవి కవిత్వాన్ని దన భూపతి
స్వయంగా అలంకరింపజేశాడు అది
యామినికివలె కవికి కూడా ఎంతో
సంతోషకరం. వీరిమధ్యలో నున్న మధుర
ప్రేమగాథ ఎక్కరికీ తెలియదు.

కావున అప్రయత్నంగా హాసాదులు
జరుగుతాయి. కవి తలను వంచుతాడు.
యామిని కూడా గంభీరవదనతోనే
హారాన్ని మెడలో కేసింది. ఇది మూడవ
రంగమునందలి కథావిషయం. ఇక నాలు
గవ రంగాన్ని పరామర్శిద్దాం.

నా లు గ వ రం యము.

బిల్వణకవి తన మందిరంలో సాయం
సమయంలో యామిని పటంవంక చూచి
మధురస్మృతులతో చందన చిర్బ సలుపు
కొంటున్న సమయంలో యామినీదేవి
ప్రవేశించి కేలాడుతున్న కాండపటాన్ని
చాటుచేసికొని కిలకిలవస్తుంది. అప్పుడు
కవి అటుతిరిగి

“చిత్రగత యైన వత్సేయసీ ముఖమై
జీవముల దాల్చి జేడ్ల హసింపనోపు”

అన్నాడు. అప్పుడు యామిని కొంచెం
కాండపటం దింపుతుంది. అప్పుడు కవి
కమిందు? కంపవ్యం? ఇత్యాదిగా పద్యం
చదువుతాడు. చందనాగురు ఘన సార
సాంద్రలిప్త మగు హృదయేశ్వరార్చ
వక్షమును గాఢంగా ఆలింగనం చేసు
కొంటుంది. కవి ఇచ్చట పద్యమునందలి
దీర్ఘ సమాసఘటనతో మాధుర్య ప్రగాఢ
తల నిమిడించెను. ఇది వారి పారస్పరిక
ప్రేమానుబంధం వలెనే సంధుర మై
మనోజ్ఞమైంది.

బిల్వణకవి యామినిని శిష్యురాలిగా
గాని, రాజపుత్రిగా కాని భావింపలేదు.
ప్రియురాలిగా, ఇష్టదైవతంగా భావిం
చాడు. యామిని బిల్వణునితో

“చాల సరసవార్త చల్లని శుభవార్త
మిగుల మధురవార్త మేలివార్త”

నేను చెబుతాను. నా కేమి పసదనం?
ఇస్తారని ప్రశ్నించింది. మన వివాహానికి
నీజ సీజనకులు సమ్మతించారా? అని కవి
ఉత్కంఠతో ప్రశ్నిస్తాడు. తల్లికి, తనకీ
జరిగిన సంభాషణ తెలియజేస్తుంది.
యామిని తన తల్లితో వివాహవిషయాన్ని
ఇలా చెప్పింది నా హృదయనాథుడు,
కవివతంసుడు. ఆమృతధామము అగు
కవిని తప్ప అన్యుని నేను వరింపను అని
ఖండితముగా చెప్పింది. ఆమె మనోనిశ్చ

యానికి కవి ముఖం వికసించింది. అట్టి
ప్రణామనాయికకు పారిలోషికంగా గాఢా
లింగనం బహూకరించాడు.

ఈ వీరి వివాహానికి తల్లి అంగీకరించి
తరువాత పుస్తకాలు చూడబుద్ధి పుట్ట
లేదు. ఆనందోత్సాహంతో నాట్యం
చేస్తూ వేరొక తీరుని వృత్తాంతాన్ని
ఎరుకపరచుచో ఏమి బహూకృతి? ఇప్పుడు
నా తల్లిదండ్రులు మన వివాహ మంగళ
విషయమునే మాట్లాడుచున్నారు. ఈ
నిమిషంలోనే ఆహ్వానం కూడా వస్తుంది.
అని చెప్పిన ప్రియురాలిని “సంగీతవిద్య
యందు వత్సరాజుచే వాసవదత్త ఓడినది.
ఆ వాసవదత్తకంటే దేశికు నోడించిన
తన ప్రియురాలు చతుర యని ప్రశం
సించాడు.

అప్పుడు యామిని కవిగంధ సింధురం
ఎంతెంత సిలుగులపెట్టి నిల్చిందో అనగా
కవి

“కవులు గంధ ద్విపమ్మలే కాని తుదకు
ప్రేయసీ పాదయుగలి స్తంబేరమములె
పడుచుహృదయాల కంకుశప్రాయమగును
ప్రణయినీ రమ్యవీక్షణబాణ వితతి”

అని గంధద్విపస్థ భేద శబ్దాల సార్థ
కావ్యాన్ని వివరించారు.

“కామం నృపా స్సన్తు సహస్ర శోనేయ
రాజన్యతీ మామూ రనేన భూమిమ్”

అన్న మాటను గుర్తుకు తెచ్చే వాక్య
విన్యాసం సంస్కృత సాహిత్య సర్వవిధ
ప్రక్రియలను పుక్కిటపట్టిన శ్రీ శివశంకరు
లకు హేలాప్రాయం. యామిని

“వత్సరాజ ప్రియాకథా వర్ణనమ్ము
చేసినారెందరో కవిశ్రేష్ఠులు మును”

అనగా కవి

‘మదనభూపాల పుత్రికా మధురగాథ’ను

కావ్యముగా మహాకవులికముందు
రచింతురని చెప్పుతాడు. ఆమాటకు
యామిని అనందాన్ని పొంది ఆవనిపతి
పుత్రికానామము విస్మృతిగర్భంలో కలసి
పోవును కానీ కవిప్రియ మాత్రం అక్షర
మైన రమ్యగాథ యని తాను కవిప్రియ
యాటయే ధన్యతగా భావించింది. కవిని
ఆలింగనం చేసుకొంది. “మధురబంధమ్ము
లోపలే మరణసుఖము” కవి పలికిన
పిడుగుపాటువంటి ఆ మాటను సహింపక
యామిని కవి నోటిపై చేయి వేస్తుంది.
అదే సమయంలో కోటిపాలుడు వచ్చి
తలుపు తట్టి గూఢవృత్తాంతం ఉంది.
ఏకాంతంగా మనవిచేయాలనగా యామిని
వివాహవృత్తాంతంగా తెలంచి నాకు జీవి
తేశ్వరునకు చాటుమాటు లేదు అంటుంది.
అప్పుడు కోటిపాలుడు యామినివైపు
జాలిగామాత్రం చూసి రాజాజ్ఞ యని
కవినిమాత్రం వెంటబెట్టుకొని వెళితాడు.
మీరు తిరిగి వచ్చేవరకు నే నిక్కడే
ఉంటానని కవిపై కాశ్మీరంపు దుశ్శాలు
వను కప్పి సాగనంపుతుంది. వాళ్ళు కని
పించినంతవరకు చూసి కుడ్యంమీద ప్రకా
శించుచున్న బిల్వణకవి చిత్రపటం చూసి
మందహాసంచేసి, పైట సవరించుకొని,
వెనక్కు తిరిగి నే కుడ్యంమీద ప్రకా
శించుతున్న అర్ధనారీశ్వర చిత్రపటం
ప్రత్యక్షు చూతుంది. వెంటనే కై మోడ్చి
అర్ధస్థుట స్వరంతో

అచ్చిన్న మేఖల మశబ్ద దృఢోపగూహ
మప్రాప్తచుంబన మవీక్షిత వక్త్రకాంతి,
కాంతా విమిశ్రవపుష్క కృతవిప్రలంభ
సంభోగ సఖ్యవివ పాతు వపుః పురారే||

ఈ స్తుతి ఎంత ఉచితమో ఔచిత్య
విచారం ఆత్మధర్మంగాగల మహాకవులకు,
సహృదయులకు మాత్రమే తెలుస్తుంది.
పార్వతీ పరమేశ్వరుల మేళనంవలె సం
పృక్తాలైన యామినీ బిల్వణులకు హృద
(తరువాయి 7 వ పేజీలో)

✽ మ త్ర కో కి ల ✽

— శ్రీమతి జి. కమలారాఘవన్.

* నీవు నాయెల మావికొమ్మల
నిచ్చి యూజుల టాగుచున్
భావముల్ ప్రణయాబ్ధిదేలగ
పాంథులన్ తమిబిల్చుచున్
భావనారతి నిండియుండ ప్ర
భాతవేళల వేడుకన్
పావఃంబగు పంచమస్వర
భాతి పాడెదు కోకిలా!

* ఏమి మంత్రమువేసి నీపయి
నెంచి చూడ వసంతుడున్
ఏమి యంత్రము గట్టె నీవర
హించగా నిల్చెత్తుడున్
ఏమి తంత్రము జేసె నీకు మ
తెంతో కూరిమి మాదుడున్
ఏమి మంత్రములేక నేర్తువె
ఇట్టిపాటను కోకిలా!

* గొంతులో అమృతంపు కుండక
కూర్మిమీర నమర్చియున్
అంతపైనటు ద్రాక్షమండె హృ
దంతరమ్మున నిల్చియున్
వింతగా నల యిట్లుసారము
వేడ్కపుక్కిట బెట్టియున్
ఎంత నేర్పున నిన్ సృజించెనో
యెన్నగాఁది కోకిలా!

* మత్తుగా చిగురాకు జొంపము
మాటిమాటికి మేయుచున్
హత్తియాకస.వీధిలో తమి
హాయిగా విహరించుచున్
చిత్త ముత్సుకమై కుహూ కుహూ
చిత్రరావము లొప్పగా
కుత్తుకన్ ప్రజ మాయగాగను
కూయకూసెను కోకిలా!

* పూవువిల్చుని వింటినారిహ
పూన్నివాణి విపంచిహ
శ్రీవిలాస పదాబ్జింజనో
నీదళంజరి మువ్వహో

దేవకీసుతు వేణురవమనో
దిగ్భక్తిన్నర తంత్రివో
యీశుగాక మనోజ్ఞ రాగము
తెట్టు అబ్బునుకోకిలా!

* సాఁ సాక్షి వసంతలక్ష్మికి
జన్మవాసర పూజకున్
పేటంబుకు బిల్వవచ్చిన
పెద్ద యెగువనాచు వే
మారుబంటువు నాచులోకము
మల్లడింపగ జేయుదే
దూరతీరము లేగు పాంథుల
తోడుగాగను కోకిలా!

* ప్రీతివీరగ గ్రుడ్డువెట్టియు
బిడ్డ జేయగరాక నీ
మాతకాకము గూటికిన్ ప్రియ
మార జేర్చిన కాకి దా
మాతయై నినుబెంచుచుండు స
మానదృష్టిని బూని నిన్
కూతికట్టినతోడ త్రోయును
కూర్మి వీడుచు కోకిలా!

* కన్నతల్లికి దూరమై మరి
కాంక్ష బెంచెడి దాదికన్
ఎన్నగా పాదానవై యిటు
లెంతకాలము ద్రోతువో
విన్న నీచరితంబు నామది
వేసటన్ కలిగించుగా
కన్ననోముల పంటయే యిటు
కానవచ్చెనె కోకిలా!

* ఇంత నేర్పరి నీకు రూపము
నీయగా మరపొంది దా
నెంత మోసము సర్పె ముందుగ
నేమి పాపముఁ జేసితో
రంతులన్ చెలరేగి యామని
రాగ ముప్పుచరించుటన్
ఇంతనీదు సమాయికత్విము
నెంచజాలను కోకిలా!

—...—

“తెలుగు వెలుగు”

- శ్రీ ఎస్. ఎస్. మోహనశర్మ

* తెలుగుమాట తేట, తియ్యదనపుపూట
దీప్తిసగుబాట, తేటిపాట
వనమయూరియాట, ప్రణయాల పూదోట
తెలుగునాటిమాట వెలుగుబాట.

* మందమారుతంబు, మః రందముల విందు
పికకుహూరణంబు, ప్రేమసాంగు
పండుకన్నెలగమి పగమసుగంధంబు
తెలుగునాటిమాట వెలుగుబాట.

* మా తెలుంగు తెల్లి మమతల సుమవల్లి
ప్రథతభావములకు పాలవెల్లి
సుగుణపుంజములను శోభిల్లి తల్లిరా
తెలుగునాటిమాట వెలుగుబాట.

* ఆంధ్రపౌరుషంబు లవనికే మూలమ్మ
లాంధ్రకావ్య రీతు లమృతియులు
ఆంధ్రజనుల ప్రేమ యవధిలేకట్టిది
తెలుగునాటిమాట వెలుగుబాట

—...—

(6 వ పేజీ తరువాయి)

యాలు అవిచ్ఛిన్నాలు. ఆ విషయాన్ని
శ్రీ శివశంకరులు సాధుమార్గంలోనే
ధ్వనింపజేశారు.

ఆ సమయంలోనే కేరళిక ససంభ్రమం
గా వచ్చింది. యామిని చేతులు చాచింది.
దీనితో నాలుగవరంగం కథ పూర్తవు
తుంది. ఇక ఆయిదవ రంగం కథ

(సళేషం)

ప్రేమ్ చంద్ “గోదాన్”

- శ్రీ నమమాస స్వామి, ఎం. ఏ.

హిందీ, ఉర్దూ సాహిత్యంలో అగ్ర
శ్రేణికి జేందిన రచయిత ప్రేమ్ చంద్.
ఆయన గోదాన్ నవల భారతీయసాహి
త్యంలో ప్రత్యేకస్థానాన్ని పొందుపర్చు
కుంది. గ్రామప్రాంతాలలో బీదరికంతో
ప్రచురుకూ పెట్టందాకీ తొక్కిడిలో నలిగి
దుగ్భరజీవితం గడిపే భాగ్యహీను డగు
రైతు కథే గోదాన్. అట్లమగున బడి
అన్యాయాలకు, అక్రమాలకు, గురై కష్ట
ర్జితధనం దండుగల కే నిండుకొనగా చివ
రికి తాను, భార్య, పిల్లలు, కూలీలు గా
మారిన హృదయనిదాక కథ గోదాన్
కథ. సంసూన్ని ఎరిగించి బ్రతుకేక
ఆవరాభిమానాలను చంపుకోలేక అను
భవిస్తూకూడా ఆపదలనుకొని తెచ్చుకొనే
ఉదార స్వభావుడు కథానాయకుడైన
హోరిరాం. అరువుక్రింద ఆవును సంపా
దించి ఆ ఆవుతో అష్టకష్టాలపాలై చివరి
దశలోకూడా ఆవు తలంపుతోనే అస్త
మించిన ఆకర్షదరిద్రుని కథ ఈగోదాన్
నవల. హిందూమతంలో గోవుకున్న
వైశిష్ట్యాన్ని తెలుపుతూ, కథను హోరి
రాం పాత్రను హృదయ విదాకంగా
చిత్రించిన ప్రేమ్ చంద్ రైతులోకంపట్ల,
పల్లజీవితం పట్ల తనకున్న సానుభూతిని
ఒరోక్షంగా వ్యక్తీకరించాడు.

ఈనవలలో హోరిరాం ఒకసామాన్య
రైతు. గోవును భోలానుంచి ఎలాసంపా
దించడమూ అన్న సమస్యతో కథ
ప్రారంభమౌతుంది. లొకికుడైన హోరిరాం
ఆవును తనకిచ్చేట్లు గాబిప్పిస్తాడు. ఆవును
తోలుకొచ్చేందుకు గోదార్ భోలాయిల్లు
చేరుతాడు. ఇక్కడ గోవు కథ అంతర్ధా
నమైపోయి విరింతువు ఝునియా కథ
ఆరంభమౌతుంది. ఇందులో ఒక విధవ
రాలును ఒక యువకుడు ప్రేమించి

యిల్లులుగా చేసుకొనబోవు విధానం
చక్కగా చిత్రితమైంది. సంఘసంస్క
రణలో ఒకభాగమైన వితంతువు వివా
హాన్ని ప్రోత్సహించే నిమిత్తం ఈ
పాత్రల కల్పన చేశాడేమో. గోదార్ ఒక
చేత్తో ఆవు పలుపును మరోచేత్తో
ఝునియా చేయి పుచ్చుకొని నడుస్తు
న్నాడు. ఆ ప్రథమస్పర్శలో వాళ్ళబంధం
ముడిపడింది. వియోగానికి తావీయకుంనా
యిద్దరు సంయోగ మైనారు.

శిస్తు చెల్లించే రోజుల్లో రైతులు పొందే
బాధలు, శిస్తుకట్టేందుకు రైతులు చేసే
యత్నాలూ ఇందు వివరిస్తుంటే, ఆవిరణ
ప్రేమ్ చంద్ గండెలోతుల్ని తడవిచూపు
తుంది. ఆ సాధమానం చివరిలో ఒక పెద్ద
వర్షం కురిసింది. రైతులు రెండోపంటకు
సన్నాహాలు చేసుకొంటూంటే జమీం
దారు నుండి పాతఅప్పులు చెల్లించక
పోలే రెండోసాగు చేయడానికి ఏల్లేదని
ఉత్తర్వుంది. రైతుజం కలవరపడ్డది.
హోరిరాంకు అప్పులున్నందున మళ్ళీ అప్పు
పుట్టదని విచారిస్తున్నాడు. చివరికి
ఝుంగురసింగు వద్దకు వెళ్ళి దణ్ణంపెట్టి
కష్టాలు చెప్పకుంటాడు. ఆవును దక్కిం
చుకోడానికి అవకాశ మొచ్చిందని
సింగు అప్పుకంటే ఆవునమ్మివేస్తే నజరా
నాలు లేకుండా రొక్కం వస్తుందని
అంటాడు. హోరిరాం ఆమ్మేందుకు మన
సాప్పుక ఇంటికళ్ళి మాట్లాడి వచ్చిం
తర్వాత చెప్తానంటాడు.

పాపం ఆరాత్రే ఆవు చచ్చిపోతుంది.
మునసుబు రిపోర్టుమీద ఇన్ స్పెక్టర్ వచ్చి
ఎవరిమీద నీఅనుమానం అని హోరిరాంను
అడుగుతాడు. ధనియా ఆవేశంతో
హీరోయె మందు పెట్టిచంపా డంటది.
తమ్మునిగౌరవం కాపాడ మని హోరిరాం

శాస్త్రిని వేడుకుంటాడు. గ్రామపెద్దలంతా 80 రూ.లు లంచమిచ్చి పంపిద్దాం అని అవి సింగును అప్పుగా హోరికిచ్చేట్లుగా ఏర్పాటుచేస్తారు. సింగిచ్చిన డబ్బులెచ్చి ఇన్ స్పెక్టర్ వద్దకు చేరిన హోరిరాంను చూచి ధనియా 'ఆవు చచ్చింది చాల్లా ఇంకా ఈడబ్బు గూడా తగలెయ్యడమే దుకు' అని త్రాచులా లేచింది. 'మన కెవళ్ళూ అప్పివ్వనవసరం లేదు. కావాలిన్నప్పుడు అప్పిచ్చే దాతలు కనబడలేదుగాని ఇప్పుడెక్కడి నుండి వచ్చిందో అంతా తెలుస్తాను, వాటాలేసు కందామని యిచ్చారు. బీదాశ్శనెత్తురు తాగే వాళ్ళందరూ పూరి పెద్దలే' అని వాళ్ళనిజరూపాలు బయట పెట్టింది ధనియా. ఊరిపెద్దలు పెదవి కదపలేదు. ఇన్ స్పెక్టర్ ముఖం ఎర్రబడింది.

రెండవభాగం కథ ప్రేమ్ చంద్ సామాజిక స్పృహను సంఘ సంస్కరణను తెలియ పరుస్తుంది. గోవర్ ఝని యాను కంటపెట్టుకొని యింటికి బయలుదేరుతాడు. తాను చేసిన ఈపనికి తల్లిదండ్రులు తిట్టినా తర్వాత చేరదీస్తారు. కాని సంఘం ఊరుకోదుకదా! కులం కాని పిల్ల అందులో విధవరాలు, పైగా వట్టిమనిషి కాదు. ఇదంతా ఆలోచించే సరికి తలతిరిగింది గోవర్ కు. ఝనియాను ముందు వెళ్ళమని తాను తర్వాతి వస్తానంటాడు. ఇంట్లోకి చేరిన ఝనియాను చూచి ధనియా చివాట్లు పెట్టి గంటేయబోయిందికాని చచ్చినా కదలనం దామె. తర్వాత హోరి వచ్చి అప్యాయత చూపిస్తాడు. దీనితోకథ విచిత్రరూపం చూపిస్తుంది. విధవరాజును తెచ్చి యింట్లో పెట్టుకున్నారని ఊరిపెద్దలు హోరిరాంను వెలివేస్తారు. సంఘమర్యాద పాటించని వాళ్ళని, కాపాడనివాళ్ళని, ఏం చెయ్యలో సంఘానికి తెలుసు. వంద రూపాయిలు, ముప్పైపాణుగుల ధాన్యం, తప్పువేళా

మని చెప్పేసింది పంచాయితీ. అయినా హోరిరాం ఈవిషయంలో జంకలేదు. ఇంట్లోవున్న ధాన్యం యిమ కోగా యింకా 80 రూ.లు కట్టవల్సిఉంటే ఇల్లు తాకట్టుపెట్టి ఆతప్పు వూర్తిగా చెల్లించుకుంటాడు. భోలా ఆవునిచ్చిన బాకియైన కెల్లించమంటాడు లేదా ఝని యాను యింట్లోనుండి వెళ్ళగొట్ట మంటాడు కాని ఆయన రెండెద్దనే వసులు కుంటాడు పకువులు లేని కారణంగా పాలం శాస్త్రికి పాలిక్రింద యిచ్చివేసి కూలికి కదురుతాడు హోరిరాం. ఈకూలి కూడా వెనుక ఎప్పడో యిచ్చిన రూపాయల వడ్డీక్రింద చేయించుకుంటాడు. పాలంలో పనిచేస్తూ హోరిరాం స్పృహ తప్పిపడిపోతాడు. వూర్తిగా కోలుకోక ముందే పనికిర మ్మని శాస్త్రి బలవంత పెడ్తాడు. ఇది సహించక గోవర్ 'ఒక వంద అప్పివ్వడం, వడ్డీక్రింద బ్రతికినంత కాలం కూలీనాలీ కేకుండాచాకిరీచేయించుకోవడము ఇది వడ్డీవ్యాపారమా? నెత్తురు తగడంగాని 'అని ఉద్రేకంతో లేచి ఇట్లాగేకదా మీరు నెత్తుల్ని దోచుకొని, చివరికి కూలాళ్ళని చేసేసింది? అప్పులుంటే చెల్లిస్తాంగాని నీకేమీ బానిసలం కాదంటాడు. శాస్త్రి వెళ్ళిపోతాడు.

శాస్త్రి వరికుప్ప నూరుస్తున్నాడు. ఆతనిపుత్రుడు మాతారీన్ ప్రేమించిన సిలియా (మాలది) ఆకళ్ళంలో పనిచేస్తుంటే ఆమెతలిదండ్రులు వచ్చి ఆమెను రమ్మంటారు. కాని ఆమె తను నమ్ముకున్న వారినిడనే వుంటానంటది. చివరికి మాలలు బ్రాహ్మణుడైన మాతాదీన్ ను కులం చెబుస్తారు. మాతాదీన్ మాలలు చేసినపనికి కోపంతెచ్చుకొని సిలియాతో బంధాన్ని త్రేంచుకోచూస్తాడు. వెంటబడివస్తున్న సిలియాను రావద్దని నోసివేస్తాడు. అటుగా వచ్చిన హోరిరాం దంపతులు సిలియా దీనస్థితిచూచి ఆమెను చేరదీస్తారు. అన్యైశ్వతాభావం మాన

వతావాదియైన హోరిరాంకు లేదనే విషయం యిందులో రచయిత నొక్కి చెప్తాడు

సిలియాకొడుకు రాముడు రెండేళ్ళవాడవుతాడు. మాతాదీన్ బాలుణ్ణి లాలించాలని సిలియా యింటివైపు వస్తాడు కాని సంఘానికి వెళిచి వెంక్కి వెళ్తుంటాడు. రాముడు చనిపోయాడని తెల్సి మాతాదీన్ సంఘాన్ని కులాన్ని తెక్కచేయకుండా తన కొడుకును స్వయంగా తీసుకువెళ్ళి ఖనంచేస్తాడు. 'తనకర్తవ్యం వూర్తి చేసేవాడే బ్రాహ్మడు. చెయ్యనివాడు మాదిగ' అని సిలియా ననుసరించి ఆమె యింట్లోనే ఉండిపోతాడుమాతాదీన్.

చివరిభాగంలో సాంఘిక దురాచారాన్ని ఎత్తి చూపాలనే ఉద్దేశ్యంతో కథను ముగిపులిప్పాడు ప్రేమ్ చంద్. మిషి దురాచారానికి పాల్పడేందుకు గల పరిస్థితులు, వానివల్ల ఆత్మశ్వాసం కోల్పోయే విధానాన్ని ఆయన బాగా చిత్రించుతాడు. ఈదశలో హోరిరాం స్థితిచాలా అధ్వాన్నంగా నుంటుంది. నొత్తగాం బాకీ చెల్లింపుకు హోరిరాంపై బేదఖరీ దావావేస్తాడు. పాలందక్కించుకోడానికి మాస్టరేక శాస్త్రి సలహామీద తనంత వయస్సున్న రాంసేవకనకు రూపానిచ్చి పెళ్ళిచేయాలని నశ్చయించుకుంటాడు. ఇది సాంఘిక నేరమాతుంది కాని గత్యంతరం లేదు. జీవితంలో జరిగే సంఘటనల్లో అపజయమే పొందుతున్నాడు హోరిరాం. ఈకార్యవల్ల పిల్లకు పెళ్ళి తనకు తాతలనాటి స్థిరాస్తి దక్కుతుంది. ముహూర్త నిశ్చయం, తర్వాతి పెళ్ళిగూడా అయిపోయింది. తగిన వయసుగలవాడు కాకున్నా ఆతనిని వివాహమాడింది కేవలం తల్లిదండ్రుల కేమార్గమే.

ఆవును కొనాలను కోరిక మెండై రోడ్డువేసేపనిలో కూలికి కుదురుతాడు. మిలో ఒకనాడు చేతగాక చెట్టుక్రింద నడుం వాలుస్తాడు. తలంతా తిరుగుతూం దనడం వాంతిచేసుకోవడం ప్రారంభ మైంది ఇంతలో ఇంటికి కబు రందగా నే ధనియావస్తుంది. ధనియాతో 'బ్రతివం డగా ఆవుని కొనుక్కోలేకపోయాను.... ఏడవబోతు ధనియా' అంటూడగాకళ్ళు మూతలుపడినాయి. కొన ఊకిరితో ఇల్లు చేర్చుతారు. గోదానం చేయించాలి. ఇంట్లో ఆవులేదు. ఇంట్లోవున్న రూపాయి పావలాయే ఆయనగోదానం గా చేయించు తారు.

ఈనవలలో జమిందార్ల అధికారాలు, పెత్తందార్ల అత్యాచారాలూ విపులంగా వివరించబడ్డాయి. అసలు న్యాయం, ధర్మం వారిలోనున్నట్లు కనిపించనే కని పించదు. దయాదాక్షిణ్యాలు లేనిక సాయి వారుగా కనిపిస్తారు. వీళ్ళకు నీతంటూ లేకుండాపోయింది. పెట్టిచాకిరీ చేయించు కంటూను, లంచాలు తీసుకుంటారు. ఏదో మడతపెచ్చిపెట్టి డబ్బులు గుంజుతుం టారు అయినా వీళ్ళదాహం తీరదు. వీళ్ళు ఒప్పించి వడ్డీక్రింద చాకిరీచేయించు కొని చివరికి నీరాస్తలు కాజేసి రైతులను కూలీలుగానే చేసి భూములకు కాము దులై కూర్చుంటారు. అంతేకాదు. ఈ నవలలో హోరిరాం, ధనియావంటి బీద రైతులలో న్యాయం, దయ ఏవిధంగా చోటుచేసుకొన్నాయో స్పష్టంగా కన బడుతుంది అన్యాయంగా సంఘం కట్టు బాట్లంటూ హోరిరాం మీద జల్మనా వేసిన గ్రామపెద్దలను, అక్రమంగా దావా వేసి డి కీపాంది పంటంతా కైవసం చేసు కున్న మంగ్రూ పావుకారు, బెదఖరీదావా వేసి డబ్బురాబట్టుకొన్న నోఖెరాంలను వారి అవినీతిని ఎత్తిచూపాడు ప్రేమ్ చంద్. కలమతాల అడ్డుగోడలు కూలి ఝునియాను హోరిరాం చేరదీయడం,

మూ ర్పు - తీ ర్పు

కవికోకిల శ్రీ మామిండ్ల రామగౌడు.

- * దొడ్డదొర నుడువగనె గ్రుడ్డిగా నమ్మచును తలవంచుకొని వినెడు తరుణ మేగగ వలెను.
- * ప్రజలెల్ల యోచించి నిజ మేదోగ్రహించి మంచి చెడ్డలను విభ జించి చూడగ వలెను
- * ప్రజలను ప్రభుత్వమ్ము పాలు నీరు విధమ్ము కలసి మెలసియునుండు కాలమ్ము రావలెను.
- * నిష్కతో చెల్లాడి నీలిగెడు శలభాల భంగి వంశకులు భువి పతనమ్ము గావలెను.
- * ఉద్యోగి సోదరుల్ ఉన్నతాభ్యుదయముల కర్తవ్య పాలనన్ గడగి నడువగ వలెను.
- * విద్యార్థి రత్నముల్ వినయ గుణ భరితులై చదువు సంజలతోడ సాగుచుండగ వలెను.
- * కర్షకుల్, కార్మికుల్ కష్టజీవులు, శ్రమకు

సిలియాయింటికే వెళ్ళి బ్రాహ్మణత్వాన్నే మాతాదీన్ త్యజించడంవంటి విషయాలు అంతరికి సమృతమయ్యేట్లుగా చిత్రిం చాడు. భారతవారికి సాహిత్యంలో సము చిత మెనస్థానం కల్పించారు ప్రేమ్ చంద్. ఈనవలలో ప్రజాజీవితాలను ప్రతిబిం బించే వాస్తవిక సమస్యలను తీసుకొని పాఠకుల మనఃఫలకాలపై అద్దుకునేట్లుగా వ్రాశారాయన. ఆయన వ్రాసిన నవల్లో మకుటంలాంటి దిది.

ఫలితాల నొందుచును పరవశించగ వలెను.

- * ధరల నడుపున బెట్టి కరువుల విసరికొట్టి వ్యాపార కోవిదులు వరలుచుండగ వలెను.
- * మోసాస, తిన్నింటి వాసాలు లెక్కించు విశ్వాస ఘాతుకుల పిచ్చి కుదిరించవలె.
- * నక్క వినయాలు గల నాయకమృత్యుల మేక వన్నెల పులుల తోకలను గోయవలె.
- * ప్రక్కలో బలెములు టక్కరులు, నట్టేట పుట్టి ముంచెడు నరుల జుట్టు వట్టిడ్వవలె.
- * 'పెద్దమనుషు'ల మంచు గద్దెపై నెక్కి బల్ గద్దె పనుల్ చేయు గ్రద్దలను దరుమవలె.
- * పరసతీ విత్తాప హరణ మొనరించి, రా తున కృత్యమాల సల్పు కాముకుల చెండవలె.
- * బడుగు బ్రతుకులలోన బడబాగులను జిమ్ము నడమంతరపు దొరల నడతలను మార్చవలె.
- * రాజకీయ మటంచు రంగులను పులుముకొని పేదలను బెదరించు పెంగళుల గడుమ వలె.
- * జాతిలో చేతన జ్యోతులను వెలిగించి నీతిజ్ఞులై ప్రజలు నిలువ వలె ధైర్యమున.

అన్నమయ్య సంకీర్తనములు - శృంగార రసపోషణము

- శ్రీ ఎ. క్రిష్ణప్ప. ఎం. ఏ, బి. ఎస్. సి

ఆంధ్ర వాగ్గేయకారులలో నాద్యుడు, పదకవితా పితామహుడు సంకీర్తనాచార్యుడు, సాళువ నరసింహరాయని సమకాలికుడు తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యుడు. అన్నమయ్య ఆంధ్రములో శృంగార, ఆధ్యాత్మిక సంకీర్తనములు, శృంగార మంజరి, పండ్రెండు శతకములు, ద్విపద రామాయణము, వేంకటాచల మాహాత్మ్యము, సంస్కృతములో సంకీర్తన తత్వణము రచించినని చిన్నన్న తన అన్నమాచార్యుని చరిత్రములో తెలిపెను.

సంకీర్తన వాఙ్మయమును తొలుత గృహించినవాడు అన్నమయ్య. సర్వేశ్వరున కంకితమై కీర్తింపబడిన పదములు సంకీర్తనములు. పదములే అన్నమయ్య నాటికి సంకీర్తనములుగా పరిగణింపబడినవి. అన్నమయ్య సంకీర్తనములలో వస్తువు భగవద్విషయము. భావంతునిపై గల భక్తి, మతప్రచారముపైగల మమత సంకీర్తనల రచనకు దారితీసినవి. అన్నమయ్య శృంగార, ఆధ్యాత్మిక సంకీర్తనములు రచించి, తిరువేంగళనాథుని కంకితము గావించి కీర్తించి తరించెను.

అన్నమయ్య రచనలలో శృంగార సంకీర్తనములే మిన్నగ నున్నవి. ఈతని శృంగార సంకీర్తనములలో శృంగారము రసవత్తరముగ, బొచిత్యానుసారముగ పరిపాషింపబడినది. శృంగారము సర్వజనులకు ప్రీయమైనది. అన్నమయ్య కేంక టేశ్వరస్వామి వదప్రసాదుడు గనుక నీతనికి స్వామిమై గల భక్తి పెరిగి, పెల్లుబికి శృంగారముగా మారియుండును. 'కామిగాక మోక్షగామి గాడు' అను నూత్తి యుండనే యున్నది. కాబట్టి శృంగార మే భక్తికి మార్గమై మోక్షమును

ఇవ్వగలదనుట నిర్వివాదాంశము. అన్నమయ్య శృంగార పరమార్థమును గూర్చి "ఇదిగాక సౌభాగ్య విదిగాక తిపము మఱి యిదిగాక వైభవం బిక నొకటి గలదా" యనియు "అదిగాక సౌభాగ్య మదిగాక కలపు అదిగాక నుభమి క సంపదకి వలదా!" యనియు వివరించెను.

రస మనగా నానందము. దశరూపక కర్తయైన ధనంజయుడు "విభావై రనుభావై శ్చ సాత్త్వికై ర్వ్యభిచారిభిః, ఆనీయమానః స్వాదుత్వం స్థాయీభావో రస స్మృతః" అని రసమును గూర్చి తెలిపెను. విభావానుభావ సాత్త్విక వ్యభిచారి భావములచేత సనుభవింపబడిన స్థాయీ భావమే రసమగును. స్థాయీ అనగా నిలుకడగా వృద్ధయములో నిల్చియుండునది. సహ సములలో శృంగారము తలమానికము. శృంగారమునకు రతి స్థాయీ భావము. నాయికా నాయకుల వృద్ధయములఁ బుట్టు సంభోగవిషయసంబంధమగు కోరికకు రతి యని పేరు. వృద్ధయముల నున్న స్థాయీభావముల సంకురరూపమున నాస్వాద్యమానములుగా నొనర్చునవి విభావములు. నాయికా నాయకులయందు పుట్టిన స్థాయీభావములను బైకి తెల్పుటయే అనుభావములు. రసానుకూలముగ ఇచ్చలేకుండ స్వతంత్రముగా నుత్పన్నమగునవి సాత్త్విక భావములు. రసవ్యక్తికి తోడ్పడు భావములు వ్యభిచారి భావములు. భోజాడు శృంగారముననే సర్వ రసభావములును లీనమై యుండునని తెల్పెను. శృంగారరసము సంభోగ విప్రలంభ శృంగారము లని రెండు విధములు. సంభోగ శృంగారము సురత రూపముననే గాక పరస్పర దర్శనాలింగన, చుంబన, వన జల విహారాద్యనంత రూపములుగా

నుండును. విప్రలంభ మనగా వియోగము. విప్రలంభము అభిలాష, మాన, విరహ, ప్రవాసము లని నాల్గు విధములు. సంభోగ మనకు బూర్వముకలుగు ప్రేమఅభిలాష. కారణరహితముగ నాయికా నాయకులకు కలుగు కోపము మానము. కారణసహితముగ నాయికా నాయకులు విడిపోవుట విరహము. కార్యనిమిత్తము దేశాటనము పోవుటచే నాయికా నాయకుల కలయికకు సవరోధము కలుగుట ప్రవాసము.

పైని వివరించిన శృంగారతత్వజ్ఞానాన్ని అన్నమయ్య శృంగార సంకీర్తనములలో చోటుచేసికొన్నవి. ఈతని కీర్తనములలో అనుభావ, సాత్త్విక, వ్యభిచారభావము లెక్కువ; విభావములు తక్కువ. అన్నమయ్య ప్రతి శృంగార సంకీర్తనము శృంగారరస సాగర తరంగము. అన్నమయ్య అనేక నాయికా పాత్రలలో లీనమై శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామిని నాయకుడుగా తలంచి, శృంగారచేష్ట లనుభవించి, విడిపోయినప్పుడు విరహమును బొంది, తస్మయత్వము నొందెను.

అన్నమయ్య పదములు వృద్ధిములు, మృదుమధుర పదయుతములు. అన్నమయ్య సంకీర్తనములలో సంభోగ శృంగారము కేవలం సురతరూపముననే గాక పరస్పర దర్శన, ఆలింగన, చుంబన మాపములుగా వర్ణింపబడినది. సురత - సంభోగ శృంగార మనోహర వర్ణనము క్రింది సంకీర్తనమున చూడవచ్చును.

“లలిత లావణ్య విలాసముతోడ

నెలత ధన్యతగలిగె నేటితోడ ||పల్లవి||

కుప్పలుగామైనసలుకొన్న కస్తూరితోడ

తోప్పదోగేటి (రెడి?) చెమటతోడ

అప్పుడటు శశి రేఖలైన చనుగవతోడ

దప్పిదేరేటి (రెడి?) మోముఁ దమ్మితోడ

||లలిత||

కులుకుఁ గబరీభరము కుంతలంబులతోడ
తొలగఁదోయని ప్రేమతోడ
మొలక నవ్వులుదొలకు ముద్దుజూపులతోడ
పులకలు పొడవైన పాలుపుతోడ :లలిత॥

తిరువేంకటాచలాధిపుని మన్ననతోడ
సరిలేని నివ్యవాసనలతోడ
పరికించరాని ఆరవిభావముతోడ
నీరిదొల (లం ?) కడి చిన్ని సిగ్గుతోడ” -

॥లలిత॥

— 12 సంపు 130 సంక్తి.

పై సంక్తి ర్తనములో నాయకా నాయ
కుల పరస్పర ఆలింగనము, కుచ
గ్రహణాదు లగు శృంగారశృంగారము
నాయక తృప్తినొందినది. సంభోగాంబ
రము సంతృప్తినొందిన స్త్రీ చేష్ట లిందు
వర్ణింపబడినవి. ఇట్లే

“ఏమిటో చిగురు టధరమున

యెడనెడ గస్తురి నిండెను

భామిని విభునకు వ్రాసిన

పత్రిక కాదుగదా”

సంక్తి ర్తనములోను సంభోగ శృంగారము
వర్ణింపబడినది. సంభోగ శృంగారమును
పరస్పర దర్శన రూపమున

“ఆతడేపో చెలియా మాయాతడు చేతనే
పరముచూపి (పీ) చెలువైన యాతడు”

సంక్తి ర్తనములో వర్ణించినాడు అన్న
మయ్య.

అన్నమయ్య సంక్తి ర్తనములలో నిర్మల
ప్రేమనైత మతిమనోహరముగ నభివర్ణింప
బడినది. కలలోకూడ నలిగి దూర ముం
దుట భరింపని నాయక ఈ విధముగ
అంటున్నది.

“కలలోనె యిరువురము నలిగి వేగ

కలయనుచుఁ దెలిసి నిను

గొగిలించితిరా ॥పల్లవి॥

అలుగుదురెఁ బతులనగా వినగ

నలనాటు లేక నే నలుగుచుండుదురా

అలిగి తట వురక నీకంత నాతోను మరి

నలుగుతానట పూవులంతలోపలనే ॥కల॥

చందురుడె మూర్యుడై జగగమిగుల
కెందమ్ములపుర నా కెంగేలుదోయి
గంద మే తోచెనట కన్తూరి యనగ నా -
చందమపు డొకలాగు చందమపు నటరా

॥కల॥

విటవరుడ కోనేటి విభుడ నీ -

వెలుదొలంగిన దేహ మెట్టు నిలుపుదురా
యిటువలెనా మనలోన నెలమి మరచి

తెలుకనను గల యుచు తలకి తెలిసితిరా

॥కల॥

— 12 సంపు. 21 సంక్తి.

ఇంతకన్న నిర్మలప్రేమ ఎక్కడ
గలను. నాయకుడు భవిష్యద్విరహము
భరింప నని “విరహాన నినుబాసి వేగను
తరుణి నేను నిన్నుచప్పు దోయగలనా”
తెలుపుటయు నాయకునికి నాయకపై
నున్న నిర్మలప్రేమ వ్యక్తమగుచున్నది.

అన్నమయ్య సంక్తి ర్తనములలో నాల్గు
విధముల విప్రలంభ శృంగారము వర్ణింప
బడినది. అభిలాష, మోస, విరహ, ప్రవా
సములలో అన్నమయ్య విరహ విప్రలంభ
మునకే అధిక ప్రాధాన్యము నిచ్చినాడు.
విరహ విప్రలంభ శృంగార వర్ణనమునకు
ఈక్రింది సంక్తి ర్తనమును చూడవలయును.

“చెలియకు విరహపువేదన

నేయని సింగారంబిని

సొలవక వలపుల ముద్రల

చొప్పులు మాపకుడి ॥పల్లవి॥

కిక్కిరిసిన చనుగుబ్బలు

గీటిన బగిరెడి నయ్యో

పక్కన గనుకలి దాకీ బయ్యెద దెంపకుడి

వెక్కసమగు ముఖకాంతికి

వెడవెడ మరునై తోచెడి

చెక్కుల చెమటలు గండెడి

చేతులు వెట్టకుడి ॥చెలియ॥

అంగన మేనికి బులకలు అడ్డము

దోచెడి నయ్యో

బంగారు మొలకల వంటివి

పైపై దుడువకుడి

తొంగలి రెప్పల కెంతల

తొరిగెను కన్నుల మెరుగుల

ముంగిటవేసిన చూపుల

మురిపెము మానువుడి ॥చెలియ॥

తిరువేంకటపతి నింతికి

దెచ్చెద మనగా నయ్యో

కరుణించినవా డాతడె కళవళ మందకుడి

తరుణిమణి మాదేవుని

దగగొగిట సౌఖ్యంబుల

పరవళ మందినదేనో

పలుమరు బిలువకుడి. ॥చెలియ॥

— 12 సంపు. 80 సంక్తి.

విరహమున నున్నప్పుడు కిక్కిరిసిన
చనుగుబ్బలు, చెక్కుల చెమటలు, అంగన
మేనికి పులకలు, చూపుల మురిపెము,
కలుగుట సహజములు. సహజ వర్ణనము
లతో రమణీయముగ వర్ణించుటలో నీతని
కీతడే సాటి. విరహవర్ణన చేయుటలో
ప్రబంధ కవులను సైతము మించినాడన
వచ్చును. అట్లే ‘కొనచూపులనె వింత
కొంకలు దేవార పెనగొన్న తమిళమున
దెనగుటెన్నడురా’ సంక్తి ర్తనములో అభి
లాష వియోగ శృంగారము, ‘వద్దువోరా
నీవు గడువచ్చి తడువాయునేరు నిద్దుర
పుచ్చేవునేమి నీ కొలది వారమా’ సంక్తి
ర్తనములో మానవియోగ శృంగారము,
‘ఎందరికి మోహించి యెందువోతివో నీ
యందపు జేతల నాలో నావతియ్య
రాదా, సంక్తి ర్తనములో ప్రవాసయోగ
శృంగారము, వర్ణితములు. అన్నమయ్య
కొన్నిచోట్ల ఒకే సంక్తి ర్తనములో విరహ
సంయోగ శృంగారముల రెండింటిని
వర్ణించినాడు.

‘విరహ మొ సంభోగంబుల

వేడుక శృంగారమొ యిది

సరసిజముఖి గని ప్రాణము

జల్లన గలగడినే’

అను సంక్తి ర్తనము ఇందుల కుదాహర
ణము.

అన్నమయ్య సంక్తి ర్తనములలో లోతైన
శృంగార భావములను సైతము పొందు
పరిచినాడు.

‘సాంపుల నీ వదనపు సోమశిల కనుమ
యింపులెల్ల జేకొనగ నిల్లు నీపతికి ||పల్లవి||

కలికి నీపిఱుదనే గడ్డె రాలి కనుమ
మొలనూళ్ళలతలనే ముంచుకొన్నది
కలయబోక ముడినే కట్టువడ్డది
అలరు విలుతు దాడికడ్డము నీపతికి
||సాంపు||

ఇదివో నీకమ్మోవి యెఱ్ఱులకనుమ
కదిసి లేజగురుల గప్పుకొన్నది
వదల కింతకు దలవాకిలైనది
మదనుని బారికి మాటువో నీ పతికి
||సాంపు||

కాంత నీ చిత్తమే దొంగలసాని కనుమ
యింతటి వేంకటపతి కిరవైనది
పంఠిపు నీ గుబ్బలే గుబ్బలి కొండకనుమ
మంతనాల కనుమాయే మగున నీ పతికి
||సాంపు||

—12 సంపు. 116 సంకీ.

పై సంకీర్తనములో పైకి కనిపించునవి
కనుమలు మాత్రమే. ఇందులో లోతైన
భావములు దాగియున్నవి. స్త్రీ వదన
మును సోమశిల కనుమతో, పిఱుదను
గడ్డెరాలి కనుమతో, కమ్మోవిని ఎఱ్ఱ
శిల కనుమతో, గుబ్బలను గుబ్బలకొండ
కనుమతో బోల్చి వర్ణించినాడు అన్న
మయ్య. సోమునితోవదనమును బోల్చుట
వలన ముఖము కాంతివంతమైనదనియు,
ఎఱ్ఱులతో పెదవిని బోల్చుటవలన మెత్త
నైనదనియు (ఎరుపురాయి మెత్తువు)
మనస్సును దొంగలసాని కనుమతో
బోల్చుట వలన మనస్సు దొంగదనియు,
చంచలమైనదనియు; స్తనములను గుబ్బలి
కొండకనుమతో బోల్చుటవలన స్తన
ముల బొన్నత్యముగలదనియు స్పష్టము.
ఈ భావమును శృంగార రసజ్ఞులు ఎఱుంగుదురు. ఇంతకంటే శృంగార వర్ణనము
కేరొకటి గలదా! ఇట్లే అన్నమయ్య
స్త్రీ అంగములను మేషాది రాకులతోను,

‘అభినవ రామకృష్ణ’ అద్దేపల్లివారి కవితాహాసము

“ఋతు విలాసము”

- శ్రీ డా. జి. బి. ఎన్. ఆచార్య, ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.

ఆధునిక సాహిత్యరామమునందనేక
మధుర రసకావ్య ఫలాలను పండించిన
‘అభినవ రామకృష్ణ’ బిరుదాంశులు శ్రీ
అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామిగారు రసజ్ఞ
సాహితీ లోకానికి సుపరిచితులు. వీరి
సుకవితా హాసమే ఈ ‘ఋతు విలాసము’.
మహావికాళిదాసకృత ‘ఋతుసంహారము’
నకు ఆంధ్రీకరణాలే కాక స్వతంత్ర ప్రతి
పత్తితో, తద్భావ ప్రచోదితాలైన సుందర
సుకుమార స శోభితఖండకావ్యప్రసూనా
లెన్నో ప్రకృతి మాత కుపాయనాలుగా
సమర్పించబడినాయి. ఇంకా సమర్పించ
బడుతూనే వున్నాయి. అందు అద్దేపల్లి
వారి ఋతు విలాసకావ్య సుమసౌందర్యం
సాహితీ లోకాన్ని సమ్మోహ సంధరిత
మొనరిస్తున్నది.

కావ్యాన్ని శ్రవ్య మనీ, దృశ్య మనీ
విభజించినట్లుగాక, కవితాన్ని వర్ణక
మనీ, వస్తువనీ విభజించకచ్చు. వర్ణక
మంటే సంఘటనా చిత్రణం. వస్తువంటే
నిరపేక్షమైన బహుసంఘటనాప్రబంధం.
‘వస్తుకవిత దండమైనచో వర్ణక కవిత
పువ్వువంటిది.’¹ కాబట్టి వస్తుకవితలో
వర్ణక కవితకూడా వుండవచ్చు.

శంఖిణ్యాది జాతులతోనుబోల్చి శృంగార
రస పోషణలో మేటి అంశించుకొ
న్నాడు.

ఈ విధముగ అన్నమయ్య మధుర
మంజులమైన సంకీర్తనములతో, యోగ
వైరాగ్యములతో స్వామిని కీర్తించి,
తరించి, జన బాహుళ్యము సైతము కీర్తిం
చునట్లుచేసి తాను తరించి తరింపజేసెను.

వస్తుకవిత నియతమైన ప్రీతితోపాటు,
నిర్దిష్టమైన ప్రయోజనాన్ని కూడా అంది
స్తుంది. పూర్వాంధ్ర కావ్యాల్లో అతిర్గ
తంగా వర్ణనాత్మకంగానేవున్న ఋతు
షట్క శోభ నవ్య కావ్యాల్లో ప్రత్యే
కంగా వస్తునిర్దేశం కలిగి వర్ణనాత్మకమై
విలసిల్లుతూ వున్నది.

అనంత గంభీరమైన కాలమూర్తి
అంగాలే షడ్భుజువులు. వీటిప్రభావంచేత
ప్రకృతి విభిన్న రూపాలను ధరించి,
సహృదయ నేత్రపర్య సౌందర్య విలాసా
లను వెలువరిస్తూ వుంటుంది. ‘ద్యో ద్యో
మాఘాది మాసాస్యాదృతుః’ మాఘము
మొదలైన రెండేసి మాసములు ఋతు
వనబడును. ఇయ ర్తీతి ఋతుః. ఋతౌ
గతించునది.² అంటే ఋతు ధర్మాలు
మారుతూ వుంటాయి. మారుతున్న ఋతు
ధర్మాలన్నీ క్రతిభాన్వితమైన కవిచంద్రుల
వర్ణన పాటవానికి విషయాలై వారి
కవితకు ఆపూర్వమైన వన్నెను చేకూ
రుస్తూ వుంటాయి. ఈ రహస్యాన్ని తెలిసిన
నవ్యకవులు షడ్భుజువులను గంభీరభావా
లతో వర్ణించి ప్రత్యేకంగా ఖండకావ్యా
లను సంతరిస్తూ వున్నారు. సత్సంప్ర
దాయ కవితాముద్ర కలిగిన అద్దేపల్లివారు
కూడా ఋతువర్ణనలను చేపట్టటం సమం
జసమూ, సమున్నతమూ అయివున్నది.

ఋతువిలాస కావ్యంలో ఏమి భాగా
లున్నాయి. మొదటి ఆరూ ఆరు ఋతువు
లకు సంబంధించియుండగా, ఏడవది ఆరు
ఋతువులను సాముదాయికంగా వర్ణిం
చిన ‘ఋతుషట్క విలాసము’నకు సంబం
ధించి వున్నది. ఈ కావ్య మందలి చివరి

పద్యాలలో ఋతువట్కమునందలి సంవత్సరైక్య దృష్టిని వెలయించినారు. సంవత్సరమే ఒక పురుషుడు. ఈ భావం వేదమందు గల దని అభిజ్ఞాన అభిభాషణం. దానిని వీరు విస్ఫుష్టపరిచినారు. ఆధునికంగా ఋతువులను గూర్చి కావ్యాలను వ్రాసిన ఇతర కవులెవ్వరూ ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావించి యుడలేదని కవి సమాఖ్య శిల్పనాథ త్యనారాయణగారి అభిప్రాయం కాబట్టి ఈ కావ్యం మిగిలిన కవులకంటే విలక్షణమైనదని నిర్ణయించవచ్చు.

ఈ కావ్యనాందలి మొదటి ఖండిక 'వసంతము'. ఇందులో 'వసంతలక్ష్మీ మాధవుల' కల్యాణం కనుల పండువుగా వర్ణించబడింది. బహుశః కవిగారు లక్ష్మీనారాయణుల కల్యాణాన్ని దృష్టియందుంచుకొన్నారని చెప్పవచ్చు. 'సుష్మరభంతే ఉపక్రమంతే శుభకార్యం కర్తుమితి సురభిః' దీని యందు జనులు శుభకార్యము జేయనారంభింతురు. అని వసంత ఋతు లక్షణం చెప్పబడింది. దీని కనుగుణంగా కవిగారు వసంతలక్ష్మీ మాధవుల కల్యాణంతో వసంత ఋతువును ప్రారంభించడం సముచితంగా వుంది.

'చలువ వెడఁజల్లుమావి పండితులయందుఁ జేదలు మేల్కట్టు పైని ముచ్చటనుగొల్పు తలిరుటాకుల తోరణంబులను గట్టి పూల జముకాణఁ బఱచిరి నేలయెల్ల'

ఈ విధంగా సుమనోజ్ఞంగా అలంకరించబడిన కేలనడుమ కల్యాణ వేదిక నయనపర్వంగా శోభిల్లుతున్నది. ముత్తైదువులు, బంధువులు, పండితులు, మేళగాళ్లు ఇంకా తదితరులయిన పెద్దలు ఆసీనులై వున్నారు. అంతట పూనెలతలు వసంతలక్ష్మిని నయన మనోహరంగా అలంకరించి, వివాహవేదిక మీది పీటపై కూర్చుండబెట్టినారు. వరుడు మాధవుడు ముందే కూర్చునియున్నాడు. వసంతలక్ష్మి

వైభవాన్ని కవిగా రీతిధంగా వర్ణించారు.

'కన్య యొప్పులకుప్ప, లావణ్యరాశి, తళుకులీ నెడు మోము పద్మంబు, నిటల మర్ధచంద్రుఁడు, ముంగురు లఘులు, బొమ్మలలరు విలుకాని చెఱకు విండ్లక్షీయు ము తెల్లతామర రేకులు, పల్లు వరుస మల్లెపూజాలు, కమ్మోని పల్లవంబు, హస్తములు తమ్మితూండ్లు ప్రళస్తములగు నూరువులనంటు, లంఘులు సీరజములు పలుకు తేనియ, కోకల స్వరము స్వము, హాస ముచిత పుష్పవికాస; నుటకు వరుడు మోధవుఁ డును మున్నె వచ్చియు డె.'

ఈ సుదీర్ఘ కర్ణన సుమనోజ్ఞంగా ప్రబంధవర్ణనను తెలపిస్తున్నది. ఈ పద్యంలో పూర్వకవుల ప్రయోగ వైఖరులు తొంగి చూస్తున్నాయి. అంగంగ వర్ణనలకు ప్రబంధకవులు మిక్కిలి ప్రాధాన్యమిచ్చారు. అట్లే వీరు కూడా వసంతలక్ష్మిని సర్వాంగీణముగా వర్ణించారు. ప్రకృతిని మానవీకరించి, దృశ్య సాక్షి త్వారాన్ని కలిగించిన కవిగారి నేర్పు ప్రశంసనీయం. గ్రహించిన ఉపమలు, సంధించిన రూపకములు బొచితీమంతములును, సుశ్రీమంతములును, అయి వున్నవి. ఇందులోని శబ్దాలన్నీ నవమృదుల పల్లవసదృశాలు. భావసాంశ్యానికి, భాషానైర్మల్యానికి కవిగారువారసులనే విషయాన్ని ప్రేపద్యాలు నిరూపిస్తున్నాయి.

'సమయయాజ్ఞకుఁ డవరలోత్సాహ మొప్పు నిఖిలపరిణయవిధులను నేర్పుమీన నిర్వహించుచు నెలమిమైనెల తయఱుతఁ దాళిబొట్టును గట్టించె లీల మెఱయఁ.'

సమయయాజ్ఞకుడు కాస్త్రోక్తంగా వివాహాన్ని జరిపించాడని సంప్రదాయ సిద్ధంగా వర్ణించారు. 'నిఖిల పరిణయ విధులను' అనటంచేత, మనసంప్రదాయానికి చెందిన సమస్తవిధాలను అని ధ్వనింప

జేసారు. భారతీయ సంప్రదాయాలలో 'కల్యాణము' విశిష్టమైనది. అందులోను 'తెలుగు' వారి పరిణయవిధులు విలక్షణమైనవి.

నిక్కమైన తెలుగుకవులు ఈసంప్రదాయాలన్నింటిని వర్ణించి తమ సంప్రదాయభిజ్ఞతను చాటుకొనుటకు ప్రయత్నించారు. కవిగారు ఈ కావ్యంలో వివాహసంరంభాలను విపులంగా వర్ణించారు. తలంబ్రాలను బోయించటం, దండలను మార్పించటం, బ్రాహ్మణాశీర్వాదాల నిప్పించటం, సభ్యులందరికీ ఆత్తరు, పన్నీగులను జల్లించి, గంధాన్ని పూయించటం, ఫలాలను, తాంబూలాలను పెట్టి సమ్మానింపజేయటం మొదలైన విశేషాల నెన్నింటినో కవిగారు ముఖక పూసగుచ్చినట్లు వర్ణించారు.

'ప్రీతిమై బెండ్లికై కోరి పెట్టినట్టి అవకాయయు. మాఁగాయ, అప్పడములు, వడియములు నింకెన్నియో వంటకములు భాజనములందుఁ జాట్టును వైచినారు.'

తెలుగువారికి సంబంధించినవీ, వివాహాల్లో వినియోగించేవీ, అయిన పదార్థాలను ప్రేపద్యంలో 'చవు' లూరించేట్లుగా వర్ణించారు. 'పూవెలందులు మడిగట్టి వడ్డన చేసారని చెప్పటంచేత కవిగారికి గల శ్రోత్రయాచారప్రీతి వ్యక్తమవుతున్నది.

* మూడు దేవాలయములలో చాలా అక్రమములు జరగుచున్నందుకు నిరసన. - రాజమండ్రి వార్త

* ఆ మూడును మినహాయించి మిగిలిన అన్ని అక్రమరహితంగా నడచుచున్నందుకు ప్రశంసించుట సాజన్య లక్షణ మగునగుదా.

‘గానగంధర్వ బిరుదంబు నూనినట్టి
శరససారంగ గాయక సార్వభౌముఁ
గోరిపిలిపించి పాటక చేరి పెట్టి
రెల్లవారలు మనముల నుల్లసిల్ల !’

అని భోజనానంతర కార్యక్రమాన్ని వివరించారు. వినుగులేక విన్నపాటనే మళ్ళీ వినిపించుకొని పెండ్లివారందరూ మిక్కిలి ఆనందాన్ని పొందారనికర్ణించి, సాధారణంగా పెండ్లిండ్లలో జరిగేవివోద కార్యక్రమాలను జ్ఞప్తికి తెచ్చారు. ‘నా సారంగ గాయక సార్వభౌముడు’ అంటే ఒక విశేషం వుంది. వసంతఋతువులో పుష్పముకరందాన్ని తనివిదీర శ్రుతి మృదలు చిత్రనిచిత్ర ఝంకారాలు చేస్తాయి. ‘ఝంకారము’ గుణ మాధారంగా తుమ్మెదవ గాయకనామం ఆపాదించబడింది. అందులోను కవిగారు ‘సార్వభౌము’ డనటం మిక్కిలివిశిష్టంగా వుంది.

‘అయిదుదినముల పెండిలి యన్నమాటై
కాని రెన్నెల్లుబందుగుల్ కడుపునిండ
భోజనమునేసి క్రొత్తవో పుట్టములను
కట్టుకొని నున్నపడినారు కల్లగాదు.’

అని మనలో ‘అయిదుదినముల పెండిలి చేసి ఆచారంకూడా వుందని తెలియజేశారు. దీని ప్రాచుర్య మిప్పుడు తగ్గినట్లు గమనించాలి. నూతన వస్త్రాలను పెట్టే ఆచారమాత్రం ఇప్పుడూ అవిరళంగానే వున్నది. ‘రెన్నెల్లు బందుగుల్ కడుపునిండ భోజనమునేసి’ అని వర్ణించటంలో చైత్రవైశాఖమాసాల రెండూ వసంతఋతువుకు సంబంధించినవే అని స్ఫురింపజేసారు.

ఈవిధంగా కవిగారు ‘వసంతలక్ష్మీ మాధవుల’ కల్యాణాన్ని వర్ణించేవ్యాజంతో తెలుగువారి పెండ్లి సందడిని తనివిదీర వర్ణించి తమ ఆంధ్రత్వాన్ని నిరూపించుకున్నారు.

‘పెండిసందడిలోనఁ బూవిల్లుఁగూడి
వలపుమోపరితుంట పూవెలఁచుకలను
వరుసఁ గదలించి చూచి లాభంబు లేక
చల్లగా సాగిపోయె నెచ్చటికొ యొరుల
కంటఁబడవండ, ఆ మొగ్గక న్నెపిండు
కామవశతను దిరుగు మనీమసాలిఁ
జెంతఁ గని మూతులన్ మోడ్చి

స్వాంత మందు
కోసి కనువిప్పి చూడదు దోస మనుచు.’

అని రసవత్తరంగా వసంత ఋతు నిష్క్రమణాన్ని చమత్కరించారు. ఈ ఖండికలో ఇంకా ‘స్ఫురళరము’, ‘మధుమాసము’, ‘చిగురువొగగు’, ‘పట్నదిము’ ‘వసంతుడా!’, ‘వసంతనామ సార్థక్యము’ అనేభాగాలున్నాయి. ‘గాలితేరు, చిల్లల వాయువములు, మీ. పతాకము, బంధర మ్యా’, మొదలైన శబ్దచిత్రాలుమనోజ్ఞంగా వున్నాయి. వేపపూవు పచ్చడిని ‘అచ్చపు వేల్పుబువ్వ’తో పోల్చటం మిక్కిలి వుదాత్తంగావుంది. ఇంకా అనేక విధాలుగా వసంతుణ్ణి కొనియాడుతూ, స్వాగత గీతాలను ఆలపించారు. ‘శ్రీ వసంత!’ అను సంబోధనలోని ‘శ్రీ’ అనే అక్షరం అక్షయమైన వసంతసౌభాగ్యాన్ని తెలియజేస్తున్నది.

‘అరు జారుణ వల్లవ వి
స్ఫురదురుతర నవలతాంత నువమాసంప
ద్గరిమవసంతం బని యం
దురు నా కది సార్థకముగఁ
దోచును మదిలో !

ధరవర్ణవ్యత్యయమున
మరకత మగు మరకతంబు, మఱిసీవు మనో
హర ఋతువతంస మగుటను
సరిపోయెను నీకు నీవసం తాఖ్యయిటుల్!’

అని వసంత నామసార్థక్యాన్ని సహజ గుండరంగాను, చమత్కారంగాను సమర్థించారు. వైద్యముగళంలోని, రెండో పద్యమండలి సారసమత్కారం సదృశ

హృద్యము - అనవద్యము. మరకతము - మరకతముగను, వతంసము - వసంతము గను వర్ణవ్యత్యయాన్ని పొందా యని కవి గారి సంభావన. ‘మరకతము’ అనునది ‘మరకతము’ యొక్క మారుదూప మని ‘శబ్దరత్నాకరము’ చెప్పుచున్నది. ‘వసంతము’ అనునది ‘వతంసము’ యొక్క మాపాంతర మని చమత్కరించటం కవి గారి ప్రతిభాజన్యము. ‘వతంసము’ అనునది శ్రేష్ఠతావాచకము. ఋతువులలో కల్ల శ్రేష్ఠమైనది ‘వసంతము’. అంతేకాక వసంతము ‘ఋతురాజా’ అనే ప్రతీతి వున్నది. అందుచేత వసంతానికి నామ సార్థక్యం చేకూరిందని కవిగాత్రో పాటు మనంకూడా అంగీకరించాలి. ఋతు నామానికి సార్థక్యహేతువు నూహించటమే వ్యభిచారిని చాటుతున్నది. అందులోను, కవిగారు చూపించిన పైహేతువు పరమోత్కృష్ట హర్షదాయకమైన విలక్షణతతో విరాజిల్లుచున్నది. *

1. ‘నవతోరణం’ (వ్యాససంపుటి) డా. జి. వి. ప్రసారావు. పుట. 170

2. అమరకోశము : పుట. 96

3. ఋతువిలాసము - పరిచయము.

పుట. 12

4. అమరకోశము : పుట. 101

5. ‘నిటల మర్ధచంద్రుడు’ - అనేకవిగారి ప్రయోగం ‘విజయవిలాసము’ లోని ‘చందనగంధి నెక్కుదురు చందురులో సుగంధాల...’ (ప్రథ. ఆ. పద్య. 149) అనే వర్ణననూ, ‘మనుచరిత్ర’ లోని ‘అర్ధచంద్రుని తేట నవభుంించు లలాట పట్టిఁ దీర్చిన గంగ మట్టితోఁడఁ (తృ. ఆ. పద్య. 71) అనే వర్ణననూ తలపిస్తున్నది. మిగిలిన వర్ణనలనూకూడా పూర్వకవుల ప్రయోగాలతో సమన్వయం చేసుకోవచ్చు.

.....

‘చాణక్య నీతి దర్పణము’

(రాజు - రాజ్య లక్షణాలు)

- కమారి పి. కసుమ, ఎం. ఏ.

నవనందులపై ప్రతినబూని తన అనన్య సాధారణ రాజనీతిజ్ఞతతో ఎత్తుకు వైఎత్తుబడిన, దానీపుత్రుడని హేళన చేయబడిన చంద్రగుప్తమౌర్యుని నీతిని సనాన్ని ఆధిష్టించజేసి, తాను గలిచిన తర్వాతనే జుట్టును ముడి వేసుకున్న అపూర్వ రాజకీయ దురంధుడు చాణక్య వర్యుడు, పాలకుల అన్యాయాన్ని అరికట్టి, కాణోబీపుత్రునికిపట్టంగట్టిన ప్రచండ ప్రజ్ఞాశాలి చాణక్యడే! చంద్రగుప్త మౌర్యుని కుడిభుజంగా ఎత్తిన ధ్వజాన్ని దించకుండా పాలించిన ఘనుడు.

కాటిల్కుడు తన అనుభవసారాన్ని వడబోసి రచించిన గ్రంథరాజమే ‘అర్థ శాస్త్రము’. అది ప్రాచీన భారతీయ రాజనీతుల దర్పణము. అర్థశాస్త్రముతో పాటు పండితుల దృష్టికి రాని మగో గ్రంథాన్ని కూడ చాణక్యడు రచించాడు. అదే ‘చాణక్యనీతిదర్పణము’, ఇది స్త్రీ, విప్ర, విద్యాది సాంఘిక ధర్మాలను పూసగుచ్చినది. ధనధాన్య సైన్యాది ఆర్థిక విశేషాల ప్రాముఖ్యాన్ని తన నూత్రాన నిలిపినది’ మంత్రి, రాజలక్షణాదులను మాల కూర్చినది. ఇది అది యననేల సర్వసంఘోపయుక్త విశేషాల సమాహార మణిహారమే ఈ ‘చాణక్యనీతి దర్పణము’.

‘నీతిదర్పణ’ శ్లోకాలన్నీ వివిధశాస్త్ర గ్రంథాలనుండి ఏర్పిచూర్చిన అపూర్వ

రత్నాలు. చాణక్యవిద్యప్తిలో భూమిలో మూడే రత్నాలు. ‘పృథివ్యాం శ్రీణి రత్నాని । జలమన్నం సుభాషితమ్ ॥’ మూఢులు పాపాణ ఖండాల్ని రత్నాలుగా భావిస్తారట! ఈ సుభాషిత రత్నాలు వివిధగ్రంథాలనుండి గ్రహించబడినవి. దీనినే చాణక్యడు మొదట చెప్పాడు.

‘నానా శాస్త్రోద్భవం వక్ష్యే ।’ నానా శాస్త్రాలనుండి ప్రతిగ్రహించాడట! అవి ‘రాజనీతి సముచ్చయం ।’ నడుం నొప్పిపెట్టేట్టు ఈ వేదకులాట ఎందుకుట.

‘లోకానాం హితకామ్యయా !

యస్య విజ్ఞాన మాత్రేణ ।

సర్వజ్ఞత్వం ప్రతిపాద్యతే ॥’

లోకాల హితం కోరాడు.

విజ్ఞానమాత్రము చేతనే సర్వజ్ఞత్వాన్ని పొందునట! అందుకే ‘నేను సమకూర్చుచున్నాను.’ (‘తదహం సంప్రవక్ష్యామి,’) అని ధంకా బజాయించి చెప్పాడు.

‘చాణక్య నీతిదర్పణమ్’లో రాజనీతిని గూర్చిన శ్లోకాలన్నీ చాణక్యని భావా లకు ఎత్తిపట్టిన మణి దర్పణాలు.

రాజు ఎలా ప్రవర్తన చేసే తనరాజ్యాన్ని పరికాలాలపాటు నిలుపుకోగలడో ఇలా చెప్పాడు చాణక్యడు. ‘భ్రమన్ సంపూజ్యతే రాజా!’ దేశంలో ప్రజల యోగక్షేమానరయుటకోసం తిరుగుతూ ఉంటేనే రాజు పూజింపబడతాడు. ఇచ్చట ‘రాజ’ శబ్దం సాభిప్రాయంగా ప్రయోగించబడినది. ‘చక్రవర్తి సార్వ

భౌమాది’ పదాలు సమస్తభూమి నేలే రాజుకు వర్తిస్తాయి. కాని ‘రాజన్’ శబ్దం ప్రజలను పాలించే క్షత్రియునికి అనువర్తిస్తుంది. (‘రాజా రాట్ పార్థివః క్షౌభ్ధో నృపః...’ అని అమరకోశమ్. ప్రజాపాలకుడే అసలు నీతిలైన రాజు. అలాటి రాజు రాజుగా మనగలగాలంటే సైన్య, భుజబలాలు, వానితోపాటు ప్రజా బలంకూడా ఉండా అని గుర్తించిన మహా రాజకీయతే త్త చాణక్య మహామంత్రి.

రాజుకు సైన్యము, బాహువీర్యము బలం. ‘బాహువీర్యం బలం రాజ్ఞః!’ ‘బలం విద్యా చ విప్రాణాం । రాజ్ఞాం సైన్యం బలం తథా ॥’ విప్రులకు విద్య ఎలాగో రాజులకు సైన్యం అలాగే బలం. రాజు శత్రువులపట్ల ఎలా ప్రవర్తించాలి?

‘అనులోమేన బలిసం ।

ప్రతిలోమేన దుర్బలమ్ ।

ఆత్మకుల్యం బలం శత్రుం ।

వినయేన బలేన వా ॥’

తనకన్న బలవంతుని అనుకూలత చేతను, దుర్బలుని ప్రతికూలత చేతను, సమానుడైన శత్రువును వినయం చేతగాని, బలంచేతగాని, సాధించాలి.

రాజుకు సైన్యంకంటే ఎక్కువ అత సరమైనవి మంచి, సనుయన్నూర్తియుతమైన సలహాలు. కటిలమైన వాక్కులని వినినవాడు ఊబిలో దిగపడటం ఖాయం. అందుకే

* నిన్ను : నానుగుమాసములలో ఆపార్టీ ఏమ చి పనీ చేయలేక పోయింది.

* నేడు : మంచిపనులు ఏవిచేయడానికి మా పార్టీకి రి నెలలు చాల స్వల్ప కాలం.

‘మంత్రి పీఠం శుభ రాజానా !
శీఘ్రం వినశ్యతి॥’ అన్నాడు.
‘రాజా రాష్ట్రకూటం పాపం !
రాజ్యం పాపం పురోహితః’

రాజుచేసిన పాపానికి పురోహితుడు (అనగామంత్రి) ఆరోజులలో పురోహితుడే మంత్రివలె వ్యవహరించేవాడు.) బాధ్యుడు. రాజేమో ప్రజలు చేసిన పాపాలకు బాధ్యుడు. ఇదెలా సమర్థనీయం? ప్రజాకృతిపాపాలకు ముమ్మాటికి రాజే బాధ్యుడు. ఎందుచేత? సంతారా? రాజు ధర్మజ్ఞుడు ఐతే ప్రజలూ ధర్మపరు లాతారు. రాజుపాపి అయితే పాపాలు చేశాటంలో ప్రజలదీ అందే చేసిన చేయి అవుతుంది. ప్రజలు రాజునే ఆదర్శంగా అనుసరిస్తారు. రాజేలానో ప్రజలూ అలానే! అందుకే చాణక్యుడు తెల్పిన ఈశ్లోకం అతి ప్రఖ్యాతిని పొందినది.

‘రాజ్య ధర్మిణి ధర్మిష్ఠాః
పాపే పాపాః సమే సమాః
రాజాన మనువర్తంతే
యథా రాజా తథా ప్రజా॥’

ఈఒక్క శ్లోకంలోనే సర్వరాజనీతి ఇదిడిపోయింది. ప్రజలకు కన్నతండ్రివలె పాలించగలిగిన రాజే రాజు. అతడే వందనీయుడు.

కాని ఏరాజూ తనపిల్లలకు రాచరికపు పారసత్వాన్ని ఇవ్వటానికే పాటుపడ్డాడుగాని, ప్రజలకు కన్న బిడ్డలవలె రక్షించి పాలించాలని తాపత్రయ పడలేదు. ఈవిషయాన్ని కాటిల్లుడు గుర్తించాడు కాబోలు. అందుకే కోపంగా ‘నదీనాం సఖీనాం...’ అంటూ ఓలిస్తున్నప్పుడు వారితోపాటు ‘రాజుకు కూడా నమ్మకం.’ అన్నాడు. ‘అతిదగ్గరగా వర్తిస్తే సఖిస్తారు. దూరంగా ఉంటే ఫలమేమీ

దక్కదు. కాబట్టి మధ్యేమార్గాన సేవించమన్నాడు. ఎవరిని? ‘రాజా, వహ్నిః గురుః। స్త్రియః’ రాజుకోపిష్ఠి! వటిలడూ అయితే ఎంతోకాలం నిలువలేడు ‘విత్తేన రక్ష్యతేధర్మః। విద్యా యోగేన రక్ష్యతే। మృదునా రక్ష్యతే భూషణం’ ధర్మం డబ్బువలన రక్షించబడుతుంది. డబ్బులేనివాడు తనజానెడు పాట్లకోసం ఎలాటి అక్రమానికైనా వెనుదీయడు. తుధార్తి ‘సత్యం పియూషవత్ పిబ! ముదలైన ధర్మపన్నాలన్నిటినీ ఆవలకితో సేస్తుంది మరి! అందుకే ‘అకిలిబాధ’ అమాటనే తెలీనాడే, అంటే డబ్బుంలేనే ధర్మం రక్షించబడుతుంది. విద్య అభ్యాసంచేత, రాజు మృదువుగా మసలితేనే రక్షించబడును.

రాజు దుర్మార్గుడు, అధర్మపరుడూ అయినపుడు రాజ్యం అల్లకల్లోలమైనపుడు ఏం చేయాలి?

‘కురాజరాజ్యేన కుతః ప్రజాసుఖమ్?’
అందుకనే ఒకటేమాట-
‘వరం న రాజ్యం న కురాజరాజ్యమ్!’
అని ఘంటాపథంగా వ్రాశుచ్చాడు.

‘చెడ్డరాజ్యం కంటే అసలు రాజ్యమే తక్కువటం మేలుట’ నిజమే కదా?
ఇది సార్వకాలిక నగ్నసత్యం.

‘కుచిః క్షేమకరో రాజా॥’ నిష్కపటంగా ధర్మపథానుగామి, ప్రజాక్షేమం కరుడునైన రాజే ప్రజలచేత పూజింపబడతాడు. అలాటి రాజ్యంలోనే ప్రజలు సత్యాన్ని అమృతంవలె సేవించగలుగుతారు.

‘కాంతితుల్యం తపోనాస్తి॥’ అనగలుగుతారు. ‘అజాగలస్తనం (మేక మెడకిందిచన్ను) వలె నిరర్థకం కావండ, ధర్మార్థ కామమోక్షాలను సాధించి తమ జీవితాలను సార్థక వరచుకోగలుగుతారు.

—...—

మా (నవ) లీల

- శ్రీ ఉమ్మిటి విఘ్నేశ్వరరావు.

|||||||●|||||||

* చిక్కని చీకటిలోనే

నొక్కడనే నీవినామరొక చాయకురూ
పెక్కడ వెదకినా గానీ
నక్కరులే కన్నుపొడిచి దర్శింపగా.

* పూరి ఎండకు రెండురూపమ్ము లాగు
నేను నొకటి రెండవది నానీడ, ఇంతె
కాక-ఎన్నిటిపా లేన్ని కాంతులు విరి
జిమ్ము నన్ని ఛాయల పిరాడిల్లిలను.

మనుజుల బట్టి, వారలు

మాస్థలి వర్తిలు పద్ధతుల్ విలో

కన మొనరించి వాటి కన

గా అవతారిములన్ ధరించి నే

నునటులె వారితో నెనరు

నూల్కొని జీవన యాత్ర జేయుదున్

ఘనముగ పెక్కు రూపముల;

గానజుడీ వారి నే నరుండనే.

|||||||●|||||||

* చేసిన పొరపాటునకు పశ్చాత్తాపపడి
క్షమార్పణ చెప్పికొన్న మరలమాలా
చెప్పుకుంటాం.

- వార్త.

* నిజాల్ చేతన-గుకు మరల పశ్చాత్తాప
పడవలసి వస్తుంటేమో అని సందేహం.

* వార్షిక సంచిక *

నవంబరు 1 వ తేదీని వెలువడే సమాలోచన సంచిక ప్రత్యేక రచనలతో వార్షిక సంచికగా వెలువడును. రచయితలు సహృదయతతో సహకరింపఁ గోరిక.

వార్షిక సంచిక విడిప్రతి మూల్యము రు. 1-50.

* చదువరులకు *

పరిస్థితుల ప్రాబల్యంవల్ల సమాలోచన సంవత్సర చందా రు. 12-00 లకు, విడిసంచిక వెల 60 పైసలకు నవంబరు 1 నుండి హెచ్చింప బడినది. నవంబరు 1 లోగా చందాదార్లుగా చేరినవారికి పూర్వపు 10 రు॥ లకే వారి చందా పూరి అందేవరకు పంపబడును.

* గమనిక *

1 వ సంపుటము వాల్యూములు అయిపోయినవి. రెండవ సంపుటము కొలది ప్రతులు ఉన్నవి. నవంబరు 1 తరువాత మూడవ సంపుటము హాఫ్ క్యాలికో బైండుతో స్వయి చేయబడును. పోస్టేజీతో సహా వాల్యూము వెల రు. 20 లు ఎం. బి. చేసిన రిజిష్టర్లు పోస్టులో పంపబడును. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

— సంపాదకుడు.

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు, ఋతు సు సీతారామశాస్త్రి,

రిటైర్డ్ తెలుగు లెక్చరరు, వి. టి. కె. కాలేజి,

6-8-7, ఇన్నగుళేట (త్యాగరాజనగర్), రాజమండ్రి-1.

